

הישיבה הארבע-מאות-וארבע של הכנסת החמישית

יום רביעי, כ"ט חשוון תשכ"ה (4 בנובמבר 1964)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 11.05

א. שאילתות ותשובות

אלי טענות רבות בדבר תקלות, קשיים וטעויות לרוב בקשר להתקשרויות טלפוניות גם בחלקים אחרים, אף מרכזיים, של הארץ.

אבקש את כבוד השר להשיב:

אילו אמצעים הוא עומד לנקוט כדי להביא לתיקון במצב קשה זה של רשת הטלפונים?

שר-הדואר א. ששון:

התקלות בקשר הבין-עירוני בגליל העליון ובמרכז הארץ נובעות בעיקרן מעומס יתר על עורקי הקשר. כן סובל לעתים הקשר באזורים אלה מגורמים שבתחום אשר אין למשרד הדואר שליטה עליו.

משרדי מוסף מדי פעם עורקי קשר בין-עירוניים במגמה להקל על העומס הגובר והולך, בשלב זה הגיע ארצה ציוד חדש הדרוש לתוספת עורקים, והוריתי כבר לנקוט צעדים מיוחדים כדי להחיש את קצב התקנתו, ויש להניח כי תורגש הקלה בזמן הקרוב.

עם זאת נצטרך להוסיף ולהרחיב גם בעתיד את רשת העורקים מדי פעם, בהתאם לצרכים ולתנועה הגוברת.

3. שיעור שכר העבודה לעובדים מוגבלים
חבר-הכנסת י. ריפתין שאל את שר העבודה ביום
1 באב תשכ"ד (15 ביולי 1964):

לפי הידיעות שבידי משתלם לעובדים מוגבלים המועס-קים חמש שעות במיתקני צבא, בתיחולים וכדומה, שכר עבודה בשיעור של 5.72 ל"י, אולם עוד לפני שנתיים הוסכם בין הסתדרות הפועלים החקלאיים לבין אגף התעסוקה של משרד העבודה, כי שכר העבודה של פועלים מוגבלים יהיה בשיעור 5/8 מהשכר המשתלם לפועל חקלאי זמני המועסק יום שלם. לפי חישוב זה שכרם של פועלים מוגבלים היה צריך להיות 6.20 ל"י ליום.

בקשר לכך אבקש לדעת:

1. האם עובדה זו היא נכונה או נכונה בעיקרה?
2. מה הנימוק לאי-מילוי המוסכם?
3. מה הצעדים שנקוט כבודו לתיקון המעוות?

שר-העבודה י. אלון:

שכר העבודה במסגרת התעסוקה היוזמה למוגבלים בעלי כושר מלא העובדים יום שלם, וכן למוגבלים בכושר עבודתם המתקשים במציאת תעסוקה ומועסקים חמש שעות ביום, משתלם לפי ההסכם שנחתם בין אגף התעסוקה והקליטה במשרד העבודה עם הסתדרות הפועלים החקלאיים, והנו תואם את שכר העבודה המקובל בחקלאות.

4. העלאת שיעורי קיצצת הזיקנה

חבר-הכנסת ו. שם-טוב שאל את שר העבודה ביום
ח' בחשוון תשכ"ה (14 באוקטובר 1964):

בעתון "הארץ" מיום 10 באוגוסט 1964 פורסם מכתבה

היו"ר ב. אידלטון:

אני מתכבדת לפתוח את ישיבת הכנסת. תחילה נשמע שאילתות ותשובות.

1. הפעלה תקינה של שירותי הדואר והטלפון הציבורי בעין-כרם

חבר-הכנסת ו. שם-טוב שאל את שר הדואר ביום
י"ג בחשוון תשכ"ה (19 באוקטובר 1964):

תושבי עין-כרם שליד ירושלים מתלוננים על כך ששירותי הדואר במקום אינם פועלים כתיקונם. מכתבים ומברקים אינם נמסרים לפי המען המדויק ולעתים אף נמסרים לבעל חנות המכולת אשר מתבקש להעבירם.

בקשר עם זה אבקש לדעת:

1. האם עובדות אלו הן נכונות או נכונות בעיקרן?
2. המוכן כבודו להורות שהדוורים יקפידו במסירת הדואר למען?

3. המוכן כבודו להורות שתהיה דאגה לתיקון מיידי של הטלפון הציבורי במקום, שלעתים מתקלקל ואינו פועל תקופה ארוכה?

שר-הדואר א. ששון:

א. תושבי עין-כרם מקבלים בקביעות את דברי הדואר לבתיהם באמצעות סוכן הדואר המקומי, המשמש גם כמחלק דואר, והם — כפי שהביעו זאת בפני לא אחת — שבעי רצון מהסידור הזה. אולם ישנם כמה תושבים המתגוררים בגבעות מחוץ ליישוב עצמו, שמקבלים, לפי הסדר הקיים, את דברי הדואר שלהם בסוכנות הדואר בעין-כרם, ולא בבתיהם כאחרים.

ב. כבקשת בעל השאילתה הנכבד הוריתי למנהל דואר ירושלים לבדוק אם אין אפשרות להביא גם לתושבים האלה, המתגוררים בגבעות, את דברי הדואר שלהם לבתיהם. אולם מסופק אני אם אפשר למצוא הסדר כזה בלי להעמיס על משרד הדואר הוצאות נוספות שאין להן, לדעתי, הצדקה.

ג. ניתנה הוראה להקפיד הקפדת יתר על תיקון הטלפון הציבורי בעין-כרם. עם זאת לא אוכל להתחייב או להבטיח כאן כי בלי עזרת אנשי המקום יוכל משרד הדואר לבדו להתגבר על הגורמים לקלקולים במכשיר הזה שאינם טכניים. אין באפשרות משרד הדואר להעמיד ליד הטלפון, יומם ולילה, שומר מיוחד.

2. סילוק תקלות ברשת הטלפונים בגליל העליון

חבר-הכנסת מ. כרמל שאל את שר הדואר ביום ט"ז
בחשוון תשכ"ה (22 באוקטובר 1964):

בביקורי בעת האחרונה בגליל העליון נוכחתי מה רבות התקלות בשיחות הטלפוניות ומה גדולים הקשיים של ישובי הצפון בהתקשרות אל מרכז הארץ. כמו כן הגיעו

— שאלות ותשובות (שם טוב, אלון); חילופי גברי בוועדות הכנסת (אידלסון, נצר); הצעות לסדר-היום (אידלסון, שערי) —

הכנסת וועדותיה. הגברת ביתן כתבה במכתב למערכת "הארץ", כי "השינוי בחוק (להבטחת העלאה של קיצבת זיקנה) קשור בתהליכי עבודתה של הכנסת, וכן כי שיעור ההגדלה תלוי באישורה של הכנסת וועדותיה. אגב, התיבה "הממשלה" לפני התיבה "הכנסת" נשמטה בטעות.

איני רואה בדברים אלה כל הטלת אחריות על הכנסת, אלא הסברה של תהליכי החקיקה.

באשר לשאלות —

א. נכון הדבר, שהצעת תיקון מס' 11 לחוק הביטוח הלאומי הונחה על שולחן הכנסת שבוע לפני צאתה לפגרה והיא נדונה ב-14 באוקטובר, עם פתיחת מושב החורף.

ב. אין ולא היתה כל כוונה ליצור את הרושם שעליו קובל חבר הכנסת הנכבד.

ג. עניין הגדלת קיצבתם של זקנים נחקרה בהרחבה ונדונה בין הגורמים הנוגעים בדבר, הן לגבי השאלה אם תוצע ההגדלה לכל מקבליה, או רק לגבי אלה שלגביהם היא מהווה הכנסה יחידה או עיקרית, והן לגבי משמעויותיה התקציביות, הסטטיסטיות והאקטואריות.

אני מקווה שאוכל להניח את ההצעה המתגבשת על שולחן הכנסת בקרוב, ואיני סבור כי אפשר יהיה לתת להגדלה חוקף רטרואקטיבי.

של הגברת רינה ביתן, מנהלת המחלקה ליחסי ציבור של המוסד לביטוח לאומי, בו היא מגיבה לתלונתו של האזרח נחום אשכנזי נגד שר העבודה והמוסד לביטוח לאומי על "הבטיחו ולא קיימו" להעלות את שיעורי קיצבת הזיקנה לקשישים שאין להם מקור הכנסה אחר זולת הקיצבה. הגברת ביתן מטילה את האחריות לאי-קיום ההבטחה, במידה שהיא ניתנה, על הכנסת וועדותיה, שלא הצליחו לזרז את ההליכים הפרלמנטריים לתיקון החוק.

בקשר לכך אבקש מכבודו לענות לי:

1. באיזה תאריך הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 11), תשכ"ד—1964?

2. אם הצעת התיקון ה"ל הונחה על שולחן הכנסת רק ימים ספורים בלבד לפני צאתה לפגרה, מה ההצדקה ליצור בציבור את הרושם ש"הכנסת וועדותיה" מעכבים מתן תוספות הקיצבאות לקשישים?

3. מההסבר ה"ל, שניתן על ידי הגברת ביתן, משתמע כי המוסד לביטוח לאומי היה מוכן להעלות את הקיצבה לקשישים עוד לפני מספר חודשים. המוכן כבודו להבטיח, שקיצבת הזיקנה המוגבלת לקשישים שאין להם הכנסה אחרת פרט לקיצבה, תשולם להם רטרואקטיבית לפחות מהחודש שבו ניתנו ההבטחות להגדלתה?

שר-העבודה י. אלון:

הגברת ביתן לא הטילה אחריות לאי-קיום הבטחה על

ב. חילופי גברי בוועדות הכנסת

היו"ר ב. אידלסון:

אבקש את ממלאת מקום יושב-ראש ועדת הכנסת להביא את הודעת הוועדה על חילופי גברי בוועדות הכנסת.

דבורה נצר (מ"מ יו"ר ועדת הכנסת):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני מתכבדת להודיע על חילופי גברי בוועדות הכנסת.

מטעם סיעת תנועת החירות: בוועדת הכלכלה —

ג. הצעות לסדר-היום

1. הסדר חוקי ליישוב סכסוכי עבודה בשירותים חיוניים

מקובלת על חבריה, שהפועלים ראו הכרח לעצמם לשבות בצורה "פראית" או שנוסף לכך היה אולי גם גורם אחר — שאין מצב חוקי המגזיר איך מכריזים שביתה, וכל קבוצה קטנה יכולה לקחת את זכות השביתה בידיה?

אשר לשאלה של ריכוזי שביתות בשירותים הציבוריים, עומדת השאלה: האם המצב של עובדי השירותים הוא כל כך רע לעומת העובדים בענפים אחרים, שהיו נאלצים להיות הקופצים בראש השביתות, או שהסיבה היתה גם בכך שהמצב החוקי, כפי שהוא קיים כעת, נותן אפשרות לאלה העובדים בשירותים חיוניים לנצל עמדה אסטרטגית שיש להם כדי להכתיב תוצאות מסויימות בלי כל סיכון מצדם?

חברי הכנסת, אני סבור שזה כשלון של מדיניות השכר של ההסתדרות וגם של הממשלה. העובדה שניסו בעקשנות לקיים מדיניות שכר אוניפרמית ולקיים הצמדה בין

היו"ר ב. אידלסון:

אנחנו עוברים להצעות לסדר-היום. רשות הדיבור לחברי-הכנסת שערי, להצעה לסדר-היום בדבר הצורך בהסדר חוקי ליישוב סכסוכי עבודה בשירותים חיוניים.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. 90% מימי העבודה שהלכו לאיבוד בשנת 1962 ובשנת 1963 היו בשביתות בלתי-מאושרות על-ידי ההסתדרות. 65%—70% מימי השב"י תה יש לזקוף לזכות שביתות בשירותים ציבוריים.

שני המספרים האלה, 90% בשביתות בלתי-מאושרות ו-70% ימי עבודה שהלכו לאיבוד בשירותים ציבוריים, מראים על מצב בלתי-נורמלי, חולני ומסוכן. מגמה זו נמשכת גם בשנת 1964.

אשר לשביתות הבלתי-מאושרות, האם סבורים שהמדיניות של ההסתדרות היתה כל כך אנטי-פועלית ובלתי-

ישיבה ת"ד, כ"ט חשון תשכ"ה (4 נובמבר 1964)
— הצעות לסדר-היום (שערי, קושניר) —

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

נכון, אך איני יודע מי עומד עכשיו בראש משרד החקלאות.

יש בוודאי דרכים להתגבר על המצב הקיים. השביתה היא זכותו היסודית של האיגוד המקצועי, וקיומה קובע את עצם החיפוש של המאבק המקצועי. אבל יש צורך לשמור על שלושה כללים: כלל ראשון — זכות השביתה היא זכות קולקטיבית ולא אינדיבידואלית. אין שביתה של יחיד, ולא ייתכן כי שניים או שלושה אנשים יכריזו על שביתה כאוות נפשם.

שנית, שביתה היא נשק כלכלי ולא פוליטי. זוהי התמודדות בין שני צדדים. ובמידה שיש חופש בכלכלה, באותה מידה יש מקום לחופש ביחסי עבודה. אבל כשם שיש גבולות בתחום הכלכלי, כך יש גבולות גם ביחסי עבודה.

שלישית, לכל שביתה יש לא רק שני צדדים — נותן-העבודה והעובדים — אלא יש גם צד שלישי — הציבור. כאשר מדובר בשירותים חיוניים, הקרבן העיקרי איננו נותן-העבודה, אלא הציבור; במקרה של שביתה בשירותים חיוניים מול תביעות העובדים אינו עומד אינטרס הפרט, אלא אינטרס הציבור. בשביתה רגילה, מול אינן טרס הפרט עומד אינטרס אחר של פרט. בשביתה בשירות ציבורי ניצב מול התביעה לא הרווח, אלא תקציב המדינה. לא המחיר קובע מה היא היכולת, אלא המס. לכן בשביתה בשירותים חיוניים אין התמודדות כלכלית, אלא הכתבת תנאים. לפעמים חל הדבר גם על שביתה וגם על השבתה. ואם מדובר על השבתת טחנות הקמח, אני חושב שאותו דין חל גם במקרה של השבתה וגם במקרה של שביתה.

לדעתי יש אפשרות להסתיר את הדברים בתחום זה על ידי ארבעת האמצעים הבאים:

(א) חקיקת חוק האיגוד המקצועי, שיקבע מהו איגוד מקצועי, מי מנהל משאומתן, מה הן סמכויות ועדי העובדים ומה הן הדרכים להכרזת שביתה. חוק זה קיים בכל מדינה. הוא אינו בא לבטל זכויות האיגוד המקצועי; נהפוך הוא — הוא בא לתת גושפנקה רשמית לזכויותיו של האיגוד המקצועי.

(ב) חובת הודעה מוקדמת על שביתה ותקופת רגיעה. שר העבודה הצביע על צורך זה, אך אינני יודע מדוע הוא מתעלם משפע ההצעות שהוא מבאי לפני הכנסת בזמן האחרון.

(ג) תיווך חובה בשירותים ציבוריים. תיווך זה הוא בבחינת פעולה פרונוטבית. תיווך אין פיירושן איסור שביתה. אבל לפעמים אפשר למנוע שביתה על ידי נסיון להגיע להידברות. מהשטח הרפואי למדנו שפעולה פרונוטבית בית מונעת מחלול.

(ד) הפעלת בוררות חובה בשירותים חיוניים, כאשר אין כל מוצא אחר.

אדוני שר העבודה, אם יש לך פתרונות אחרים — הבה נשמע אותם; אם אתה סבור שהמצב הוא טוב — הבה נשמע זאת מפיו; אולם לי יש הרגשה שאין לך פתרונות אחרים. רע כשיש מדיניות רעה, אבל עוד יותר רע כשאין כל מדיניות. והמצב הנוכחי הוא שאין כל מדיניות. הגענו לא לשמירה על זכות השביתה, אלא לשמירה על זכות האנרכיה. יש הרוצים למנוע חקיקת חוק כדי להגן על ההסתדרות. אולם מצב זה הביא להתפרצות מרות ההסתדרות ומעמדה בציבור העובדים.

דירוגים, תרמה לא במעט להתפוצצות מדיניות השכר ולהתדרדרות ביחסי העבודה. אבל אני חושב שיש צורך להוסיף לזה גם את המצב החוקי הקיים. שלמעשה אין מסגרת חוקית ומחייבת להסדר יחסי העבודה בצורה של פעולה פרונוטבית, לפני פרוץ השביתה, אפשרות של יישוב הסכסוכים עליידי מוסד קבע על מנת למנוע סכסוך כים, ואין מוסד מתאים שיוכל לטפל בעניין לאחר פרוץ השביתה, אם המדובר בשביתה בענף חיוני, כאשר עומד להכרעה לא אינטרס זה או אחר של פרט, אלא עצם שלום הציבור.

לא פעם עוררנו את הבעיה הזאת. היו מקרים שדרשונו החיפוש, ולא הכירו בדחיפות הזאת; היו מקרים שהחליפות הוכרה אמנם, אלא שבמרוצת הזמן הסתיימה השביתה, והרי סופה של כל שביתה להסתיים באיזה יום שהוא. אך לאחר שגרמה נזק רציני לציבור; היו מקרים שהעניין הגיע לדיון, ונציגי הממשלה אמרו: למה אתה בכלל מציע הסדר חוקי? אנחנו מדברים על שביתה קונקרטית ב"אל על", על שביתה בדואר. עכשיו אנחנו רוצים לדבר על כל המסכת הזאת, כי המצב כפי שהוא כיום מראה על אנרכיה והפך לכרוני ממש. שביתה באה, שביתה הולכת וההסתדרות הולכת ונעלמת כגורם המייצג את העובדים, מדבר בשם ומחייב אותם.

הממשלה חסרת אונים, כנראה גם אובדת דרך. אין לה כל מוצא, כל פתרון. משום כך אני סבור שהכנסת חייבת לדון בכל המסכת הזאת של הבעיות. אם יודיע כאן שר העבודה, בשם הממשלה, שאין המצב כל כך נורא, מפני שכל השובתים האלה היו צודקים, אז אשאל אותו, אם זה באמת כך. מדוע לא נתתם להם מיד את אשר דרשו? לשם מה היה צורך בכל השביתות והזעזועים האלה? אם יגיד שר העבודה שהדרישות לא היו כל כך צודקות, אבל אין זה כל כך נורא, כי בכל העולם מקיימים שביתות, ואם סבור שר העבודה שמצב נורמלי הוא כאשר 90% של השביתות הן בלתי-מאפשרות על ידי ההסתדרות ו-70% של השביתות הם בענפים ציבוריים — אתפלא על כך מאוד.

אני סבור שהדאגה להבטחת סדר מסויים במדינה, למניעת התפרצות המשטר הדמוקרטי התקין, צריכה להדאיג אותנו מאוד. בשני תחומים פנימיים, כלכליים וסוציאליים, הגענו לנקודה קריטית: במאון התשלומים, ובסכסוכי עבודה. ואם הממשלה הסכימה לדון (ואני משבח אותה על כך) בשאלת המאון המסחרי, איני רואה כל סיבה מדוע לא תסכים לדיון גלוי, רחב ומקיף, והייתי אומר אפילו חברי, גם בנושא הנדון. כי אין אני בא לומר שחייבים לקבל פתרון מסויים אחד, אלא מציע למצוא דרך להתגבר על המצב הקיים. אני חושב שאיננו צריכים להפוך את ארצנו לארץ זבת סכסוכים ושביתות, והרי זה המצב שבו אנו נתונים עכשיו.

יוסף קושניר (מפ"ם):

אם יהיה חלב ודבש, לא תהיה הארץ זבת שביתות.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

אם יגיד לנו שר העבודה שאכן קיפחו את השובתים, אבין שיש לו נימוק רציני, אלא שאז אשאל אותו: מדוע הוא והקואליציה, האחראים גם להסתדרות וגם לעובדים, לא הסכימו מראש לדרישות שלהם?

שר-העבודה י. אלון:

חלב ודבש שייכים רק למשרד החקלאות.

לאחר שיקול דעת כפול ומכופל. עם הנהגת מיכון יתר, לרבות אוטומציה ואוטומציה-למחצה, עם הכנסת המחשבים האלקטרוניים ליותר ויותר מפעלים יצרניים ושירותים חיוניים, קורה לעתים ששביחתם של בעלי מקצוע ספורים, בגלל התנגדותם לתנאי העבודה שלהם, עלולה להשביח אלפים רבים גם במקומות עבודה שבהם שוררים יחסי עבודה תקינים, ואין בהם כל סיבה לא לשביחה ולא להשבתה. מכאן שאת הפתרון יש לחפש לא בחקיקה, אלא בהתאמת הפעולה המקצועית והארגון המקצועי לתנאי הייצור המש-תנים.

אם נלך בדרך ההתנגדות הקלה, כפי שמשמע מדברי חבר-הכנסת שערי, הרי שבסופו של דבר יבוא החוק להח-ליף את האגוד המקצועי — דבר שאיננו מעלה אותו על דעתו. רוצה אני להזהיר את חברי הבית, שלא על הכל יענה החוק, די אם אוכיר את אחת השביות הנוראות ביותר מבחינת הסבל שנגרם לשוכות עצמם ולציבור הרחב. כור נתי לשביתת כורי הפחם בצרפת, שנערכה לפני שנה וחצי, בעיצומו של חורף קר, ונשיא הרפובליקה הצרפתית, בעל סמכויות חוקיות לאין ספור וגם אישיות חזקה, הפעיל את החוקים שעמדו לרשותו, ובסופו של דבר כורי הפחם לא חזרו לעבודה, והממשלה הצרפתית נעתרה לתביעותיהם. זוהי דוגמה של מדינה מפותחת, בעלת שלטון יציב, שיש עמה חוקים חרושים והם לא הועילו, כי אין משתמשים בחוקים שהציבור אינו יכול לעמוד בהם.

לא זו בלבד, אלא שבמשק המודרני, שבו שירותים רבים ואף מפעלים יצרניים הנתונים בבעלות המדינה והצי-בור ילכו ויקיפו רבבות נוספות של עובדים, אם תתקבל הצעת חבר-הכנסת שערי פירושה הצמחה, ניוון הדרגתי של נשק השביתה, אשר בנסיבות מסויימות אין צורך ממנו, ולא אתן ידי לניוונו.

אבל אני רוצה להשתמש בהזדמנות זו ובבמה הזאת על מנת לפנות לאותם עובדים וקבוצות עובדים המכריזים לעתים שביתות בלתי-שקולות, שבדרך זו הם עשויים לעודד אותם הגורמים בחברה ובכנסת אשר עיניהם בסופו של דבר לערעור מוסד השביתה, גם כאשר השביתה היא צודקת. בעיה זו הופנתה מצדי לגורמי העבודה בארץ — להסתדרות הכללית ולהתאחדות בעלי התעשייה — ואני מקיים כעת מגעים אינטנסיביים על מנת לחפש דרכים של הסדרה כוללת; אולי אפילו אינני מוציא מכלל אפשרות גם הסדרה חוקית כלשהי אגב חקיקת חוק האיגודים המקצ-ריים, שהייתי רוצה שיוחק, אם כי אינני מאמין שניתן לחוקק אותו בשנה האחרונה לכהונת הכנסת הזאת, על מנת להבחין בין שביתה מאושרת על ידי האיגוד המקצועי בפרוצדורה מסויימת לבין שביתות פתאומיות, שביתות פתע.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

במשהו אתה בכל זאת מסכים להצעות.

ש-רהעבודה י. אלון:

אני רוצה להתייחס להצעותיך בשלמות, ואני גם מציע להסירן מסדר-היום.

אבל הבעיה היא בעיה, כי יש לעיתים קרובות שביתות מעטים הגורמת להשבתת רבים, ויש תופעות של שביתות ספונטניות מבלי שההחלטה עליהן עברה איזה פרוצדורה בתוך איגוד מקצועי יציב, בדרך המקומי או בדרך הארצי. זהו קומפלס של בעיות, שבשלב זה מוקדם עדיין לקיים עליהן דיון כללי, אם כי אשמח אם חברי הכנסת ישתמשו בהזדמנות של דיון כללי על מדיניות העבודה על מנת לברר

הגענו למצב שבו איבדה הממשלה את השליטה על המשק, על יחסי העבודה, על הציבור שבשמו היא מדברת — כי זהו מרד של ציבור העובדים — וכנראה גם על חלק מחבריה, לאחר ששמענו היום על התפטרותו של שר החקלאות. לכן נשאלת השאלה: האם הממשלה שהפסידה בכל המערכות תוכל להינצל על ידי המערך החדש? אני משיל ספק בכך.

רוצה אני לקוות כי חברי הכנסת המבינים את חומרת המצב שהשתרר בתחום יחסי העבודה, ושיש צורך למצוא לו פתרונות, יסכימו לקיים דיון במליאת הכנסת בנושא זה.

היו"ר ב. אידלסון:

רשות הדיבור לשר העבודה.

ש-רהעבודה י. אלון:

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. שביתות צודקות ושביתות בלתי-צודקות אינן תופעה חדשה בחברה הישרא-לית. כולנו זוכרים תקופות קלות יותר ותקופות קשות יותר, ביניהן גם ב"שנות הזהרה", כאשר מפלגתו של חבר-הכנסת שערי ישבה לבטח בממשלה.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

לא בממדים כאלה.

ש-רהעבודה י. אלון:

בממדים חמורים יותר. אילו הייתי טורח ומחפש בעת-ות או בכרוניקה של משרד העבודה של אותם ימים, הייתי מזכיר לכם כמה שביתות חמורות ממושכות ומייג-עות. לכן אין כל חידוש בתופעת השביתות שפקדו את הארץ לאחרונה.

לצערי אין גם כל חידוש בהצעות של חבר-הכנסת שערי, כי אין בהן אלא פתרונות-אליל בחלקן, ונסיון להציגן כאילו יש בהן משום פתרון.

לזכותה של הממשלה ייוקפו הישגים ולחובתה יירשמו גם כשלונות. טוב שרואי-החשבון, גם מקרב אנשי ההות וגם מקרב הציבור, רואים את המאזן כולו ולא רק את האם התשלומים, ולא רק מאזן של תקופה מסויימת. יש עוד לבחון אם אמנם כמה מהקשיים הכלכליים שמדברים בהם כיום הם רק תולדה של מדיניות הממשלה. אנו חיים במשטר דמוקרטי ובמשטר כלכלי שבו יש פעילות עניפה לא רק של הממשלה. יש לבדוק אם כמה מושגים ותורות שחבר-הכנסת שערי וחבריו מעודדים, אינם מגורמי הנזקים או הקשיים שישנם היום בכלכלה הישראלית. אינני רוצה להיגרר לפולמוס רחב יותר, אסייג עצמי לנושא הגדון.

חבר-הכנסת שערי דיבר בעיקר על השירותים החיוניים. המשק המודרני עתיר שירותים חיוניים. רוב השירותים הם כבר חיוניים; הם כבר מעסיקים רבבות ואולי רבבות רבות של עובדים. אם אלה שירותים ממלכתיים ואם אלה שירותים בבעלות פרטית, או בבעלות ציבורית זו או אחרת. אם נרצה להחלי את ההצעות המרחיקות לבת של חבר-הכנסת שערי על פני כל הענפים החיוניים, פירושו של דבר החלתן על רוב המשק. לכן אם דעתו היא, שכך צריך לנהוג לגבי רוב המשק, אל יתעטף באיצטלה של ענפים או שירותים חיוניים.

עם זאת אין להתעלם מהעובדה שההתפתחויות החדשות באמצעי הייצור ובמגמה של יתר התמחות וספציאליזציה הקיימת בכל המשק, מחייבות כי הכרזה על שביתה תעשה

ישיבה ת"ד, כ"ט חשוון תשכ"ה (4 נובמבר 1964)
— הצעות לסדר-היום (אלון, אידלסון, בן-אליעזר) —

ואת חיי הכלכלה בכלל. אומר אף שמספר עובדים בחברת החשמל, שתפקידם רק ללחוץ באצבע ולהפעיל את מכונות כוח החשמל לתעשייה ולחיי הכלכלה במדינה, הם בוודאי חיוניים, וצריך למצוא תשובה כיצד למנוע את נשק השביתה מהם. אבל אין זאת ואומרת שכל אדם העובד בחברת החשמל — הגובה, או הפועלים בתפקידים אחרים בחברת החשמל — אין להם הזכות לשבות במקרה שאין נענים לדרישותיהם או במקרה שהם רואים עצמם מקופ' חים, אפילו הם עובדים בחברה ששמה למשל חברת החש-מל, שלכל הדעות היא חברה חיונית.

לכן אין כל ספק, אדוני השר, שבענין שהוא לכל הדעות לטובת הפועל, בתקופה המודרנית שלנו — חייב לבוא החוק להגנתו, כי כיום המעביד איננו האדם הפרטי בלבד, אלא כוחות שאין לעמוד נגדם, אם החוק לא יגן על העובד השכיר.

ה"ר ב. אידלסון:

רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון:

גברתי היושבת-ראש. דברי חברה-הכנסת בן-אליעזר מחייבים אותי לכמה מלות חשובה. אני מקווה שפועלי ישראל לא יתפנו להאמין שחקיקה כזאת מיועדת לטובתם. כי אם אמנם המדינה מופיעה גם כמעסיק — וכזאת היא המדינה המודרנית, אפילו במדינות קפיטליסטיות מובהקות; אם אמנם קיימים מפעלים משקים של חברת העובדים (ולא של האיגוד המקצועי, חברה-הכנסת בן-אליעזר) — הרי שיש להיזהר פי כמה מלתת למעסיק גם את הסמכות לקבוע את החוקים לגבי הנשק היחידי שיש בידי הפועל, זכות השביתה.

אריה בן-אליעזר (תנועת החירות):
זכות השביתה לא נשללת מהם.

שר-העבודה י. אלון:

במידה שהמשלה היא בעלת מפעלים וישרותים — כוחה בא לה מן הכנסת. ויהא זה נכון דווקא כשהמדינה מופיעה כמעסיק, אם בתחום זה לא תיטול לעצמה גם חקיקה מוגזמת חיצונית בענינים שבהם מקובל במדינות דמוקרטיות לשמור על חופש המשא-ומתן וההסכם הקיבוצי, עם פרוצדורות של בוררות על אי-הבנות ואינטרפרטציות של סעיפי ההסכם — וכל הסכם קיבוצי או קולקטיבי כולל סעיף כזה — מאשר לחפש מפלט בחקיקה כוללת בתחום זה.

ואגב, אני מקווה שפועלי הארץ הזאת יבינו שאלמלא נקטה המדינה ואלמלא נקטה חברת העובדים יומות של השקעה ופיתוח תעשייתי וחקלאי; אילו היתה הכלכלה הישראלית משליכה את יתבה אך ורק על משקיעי חוץ פרטיים — היתה סובלת המדינה כיום מחוסר עבודה כרוני. הממשלה מקדמת בברכה ועוזרת לכל יומה פרטית קונסטרקטיבית, כשהיא מופנית לענף הדרוש ולאזור הארץ הדרוש. אבל יומה פרטית תלויה בסופו של דבר ברצונו של הפרט, ולכן הודות לפעילות ציבורית כלכלית, אם במסגרת חברת העובדים ואם במסגרת המדינה באמצעות משרדיה ותברותיה השונות, זכינו לתעסוקה מלאה, ללא את וללא תקדים בתולדות המדינה הזאת. ולכן אני מקווה שהמאזנים לוויכוח הזה לא יטעו לראות באיגוד המקצועי את מעסיקם, כפי שניסה חברה-הכנסת בן-אליעזר עזר לתאר מעל במה זו. זכות השביתה והמשא-ומתן

בעיות גם בנושא זה. אבל קיום דיון כללי בנושא זה, ביוזמת חברה-הכנסת שערי וברוח הדברים שהובאו כאן, עלול אפילו להכביד על הדיונים השקטים הנערכים בכיוון של מציאת דרכים קונסטרקטיביות, שיהיה בהן כדי להגן על זכות השביתה של העובדים, כאשר היא מוצדקת, ולהסדיר את סכסוכי העבודה באופן ששביתות לא יהיו ספונטניות ולא יקרה ששביתה מצומצמת תביא להשבתה גדולה או כללית מאונס.

לכן, חברי הכנסת הנכבדים, אין לי אלא להציע לכם להסיר הפעם את הצעת חברה-הכנסת שערי מעל סדר-היום, ואני מקווה שעוד נחזור לדון בנושאים אלה, אם במסגרת של דיון כללי על מדיניות העבודה בארץ ואם אגב הצעות חוקים שונות.

ה"ר ב. אידלסון:

רשות הדיבור להצעה לחברה-הכנסת בן-אליעזר.

אריה בן-אליעזר (תנועת החירות):

כבוד היושבת-ראש, חברי הכנסת. נצביע בוודאי בעד הצעת חברה-הכנסת שערי לקיים דיון במליאה בהצעות שהובאו עלינו לפני הבית. אם הצעתו לא תתקבל, אני מציע להעביר את הצעתו זו לדיון בוועדת העבודה.

הכל תלוי בנקודת ההשקפה, אדוני שר העבודה. אם אנו רואים את השביתות כחלק בלתי-נפרד של מלחמת המעמדות והשקפות עולם, הרי ברור שכל הסדר, בין על ידי חוק ובין על ידי הסכמים, אינו רצוי. אבל אם משוחררים אנו מהשקפת עולם זו, ההולכת ודועכת, ורוצים אנו להתאים עצמנו לתקופה המודרנית וליצור לעצמנו מסגרת של יחסי עבודה המבטיחים את כל חלקי האומה — אין וחלקי האומה הם כולם חלקי אומה עובדת — אין דרך אחרת בחברה מודרנית מאשר לעשות זאת באמצעות החוק.

דבר שני שאני מביא בחשבון הוא — מיהו המעביד כיום במדינה. כל עוד הבעיה היתה רק בעיית היחסים בין האיגוד המקצועי לבין המעסיק הפרטי, היה תמיד די כוח לאיגוד המקצועי כדי לחייב את המעסיק למשא ומתן ואף לכפות את תביעותיו של האיגוד. לא כן המצב כיום במדינה. המעסיק הפרטי כמעט שאינו בא בחשבון בחישובי יחסי העבודה. כל ההחלטות שהתקבלו על ידי האיגוד המקצועי — ובמסגרת זו גם הממשלה עם המדיניות הפיננסית שלה — המעסיקים הפרטיים יקבלו אותן. אך יש עוד שני מעבידים, והם הגדולים והקובעים: המדינה וההסתדרות עצמה. מה כוחו של הפועל נגד שני המעבידים האלה? אפשר לומר: שביתה. אבל הפועל אינו מעוניין בזעזועים, הוא אינו מעוניין בשביתות, אלא כנשק אחרון. הוא מעוניין שיעמוד לרשותו ולכוחו חוק אשר יחייב את המעביד (במקרה זה את המעביד החזק, את המדינה וכן את המעביד החזק עוד יותר, דהיינו ההסתדרות — האיגוד המקצועי) להיכנס למשא-ומתן מוקדם לפני שהפועל מחליט להשתמש בנשק האחרון, בנשק השביתה, זכות שאין למנוע ממנו, אבל שאין להאיר רוצה להשתמש בה. הן זוהי הסיבה שיש שביתות כל-כך כפראיות ושמכריזים עליהן כפראיות, כי הן עומדות תמיד בניגוד למעבידים, האיגוד המקצועי, והמדינה, המסריבים לעתים להיכנס למשא-ומתן עם הפועל.

דבר שני — אני מסכים עם דעתי של שר העבודה כי אין להכליל דברים חיוניים מבלי לפרטם בחוק. לדעתי אין כמעט דבר שאיננו חיוני במדינה. מספר עובדים בדואר, שתפקידם זה או אחר, יכול ממש להשבית את הדואר

יש בהן חמורות שתוצאנה את נשמת זכות השביתה גם במקרים שהשביתה היא מוצדקת — ויש גם שביתות צודקות. יש שהן צודקות, ויש שהן לא-צודקות. ואני מכיר גם שביתות שמפלגתו של חבר-הכנסת שם-טוב הגדיר רה איתן כלא-צודקות. אני חושב שדווקא בהבחנה שבין שביתה צודקת ולא-צודקת, בין שביתה מאושרת ובולתי-מאשרת — אנו מחזקים את מוסד השביתה, ולא להיפך. דריקליון מוגזם הוא פה כאותו בומראנג, שבסופו של דבר פוגע בארגון העובדים, שבלעדיו אין לעובדים תקווה.

כיוון שלעתים העברת הצעה לוועדה או הסכמה לדיון בוועדה יש בה מעין מחצית הסכמה, אם לא למעלה מזה, לטיעון של המציעים — הרי דווקא חבר-הכנסת בן-אליעזר, אם כי השכיל אותי בסניף מסויים, חיזק אותי בדעתי שיש להוריד את ההצעה מסדרהיום.

היו"ר ב. אידלסון:

אנו ניגשים להצבעה.

אריה בן-אליעזר (תנועת החירות):
אני מבקש למנות.

הצבעה

בעד ההצעה לדון בענין במליאה — 19

נגד — 32

ההצעה לדון בענין במליאה לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הענין לוועדה לא נתקבלה.

2. הבטחות הממשלה בענין הפקעת אדמות כרמיאל

במדינה. ובכל פעם שהממשלה מכריזה על הפקעה נוספת של קרקעות, ובכל פעם שאנו רואים ניגוד בין הפקעות אלה, גם במקרה שהם מבוצעים לפי כל הכללים, הסעיפים והמספרים של החוק הישן; בראותנו ניגוד בין ביצוע חוק לבין הצדק — צדק שצריך להיראות שהוא נעשה גם בעיני הנפגעים — אנו מתקוממים וקוראים לציבור לצאת למאבק נגד מדיניות זו. כאשר אני אומר „לצאת למאבק“, אני רוצה מעל במה זו להסתייג מכל קריאה הן ליהודים והן לערבים להיאבק נגד מדיניות הממשלה בעניני קרקעות והפקעות באמצעים שיש בהם משום הפרת חוקים. עדיין יש לנו במדינתנו הרמוקרטית אפשרויות רבות להיאבק לצחצחון הצדק במסגרת החוק. נעשה זאת ונקרא לציבור למאבק עד אשר הממשלה תחדול בה ממדיניות הפקעת קרקעות שרירותית, אשר מרעילה את היחסים בינינו לבין אורחני הערבים, מעוררת חרדה גוברת בלבו של הפלח הערבי לגבי גורל מעט האדמות שנשארו בידי, מעלה ומחזקת כוחות עוינים ומסיתים נגד המדינה.

ועכשיו לענין עצמו — הפקעות אדמות כרמיאל. ויהיה נא, אדוני השר, הדבר ברור.

מנחם כהן (מפא"י):

אתה מוכן לכלול גם את ברעם?

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

היינו והננו בעד הקמת כרמיאל, אותה עיר שרק לפני כמה ימים ציינו בטכס חגיגי את יום הקמתה. אך איזה חוסר התחשבות ברגשות אבלי היה בעובדה שקבעו את חגה של כרמיאל באותו יום ממש של האסון המחריד של כפר קאסם. אסון כפר קאסם איננו יום אבל רק למשפחות הנפגעות, אלא לישוב כולו.

שמורה לעובדים במשק הציבורי וההסתדרותי לא פחות מאשר בכל מקום עבודה אחר.

מנחם בגין (תנועת החירות):
להלכה, לא למעשה.

שר-העבודה י. אלון:

במידה שיש שם פחות שביתות — סימן שיש שם יחסי עבודה מתוקנים יותר, ואני מברך על ההחלטה האחרונה של חברת העובדים לעשות למען זירוז שיתופם בהנהלות המפעלים, שלב שהוא הכרחי במדינה מתקנת ובחודאי בענף כלכלי שהוא בבעלות העובדים עצמם.

לא שמעתי על מקרים בהם מסרב מעסיק להיכנס למשאומתן. שמעתי על משאומתן שנכשל פה ושם. ואין כלל צורך בחוק שמחייב משאומתן כזה. החוק הקיים מאפשר גם לכל אחד משני הצדדים לבקש את תיווכו של משרד העבודה, ובמקרה כזה משרד העבודה מתווך גם באורח רשמי — אם כי לעתים קרובות עושים זאת גם מאחורי הקלעים, בטרם פורצת שביתה.

מכאן שהתיאור הזה הוא תיאור מוגזם של מצב קיים, ויש לחפש את הבראתו בעיקר בדרך של הסדרים ציבוריים ולא בדרך של חקיקה, שבסופו של דבר שוללת מן העובדים את הנשק העיקרי שלהם. ההגבלות מרחיקות-הלכת המשתמעות מדברי חבר-הכנסת שערי ובן-אליעזר, אם כי אין בהן איסור לאלתר של חופש השביתה,

היו"ר ב. אידלסון:

אנו עוברים להצעה לסדרהיום של חבר-הכנסת שם-טוב: הפקעות קרקע ומידת קיום הבטחות הממשלה בענין הפקעת אדמות כרמיאל.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. עד היום בבוקר עוד היו לי ספקות לגבי השאלה איזה שר ישיב להצעתו לסדרהיום — האם ישיב שר האוצר, החתום על אותו צו הפקעת אדמות כרמיאל שעליו אני רוצה לדבר, או שר החקלאות, הממונה על ביצוע התחייבויות למתן פיצויים של קרקע תמורת קרקע לנפגעים מהפקעת האדמות. היום בשעה עשר בבוקר נתגלה לי שספקותי מיותרים לגמרי. אני מניח ששר האוצר, השר ספיר, יענה לי עכשיו כשר האוצר, כשר המסחר והתעשייה וכשר... החקלאות של מדינת ישראל.

חברי הכנסת, אני מעלה בעיה המעסיקה אותנו מדי פעם בפעם, וכל פעם בצורה חמורה יותר, הלא היא מדיניות הפקעת הקרקעות של הממשלה, הנוגעת לקרקעות בני המיעוט הערבי במדינה.

הציבוריות הישראלית רגישה מאד לכל דבר הנוגע ליחסים בינינו לבין המיעוט הערבי, ורגישות זו מובנת לא רק מפני שעמנו היה במשך אלפיים שנה מיעוט לאומי, מדוכא וגרדף בכל ארצות תבל; לא רק מפני שהריב הגדול של עמנו חי עד היום הזה חיי מיעוט לאומי בארצות הער; לא; הציבור שלנו רגיש לבעיות היחסים בינינו לבין המיעוט הערבי גם מפני שמדינתנו הקטנה היא מדינת חוק, אשר בה ביצוע החוק איננו — ואיננו חייב להיות — מנוגד לצדק אנושי אלמנטרי לגבי בני מיעוט לאומי

משה כרמל (אחדות העבודה—פועלי ציון):
איזה קשר יש לזה?

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

אני חושב שהיתה זאת שגיאה שקבעו את התג באותו יום.

חברי הבית, אנו חייבנו ומחייבים את הקמת העיר כרמיאל. ואומר יותר מזה: אנו בעד פיתוח מהיר ופיתוח מזורז...

יצחק קורן (מפא"י):

מדוע אתה צריך להגיד בכנסת שיש קשר בין הדברים?

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

מפני שאני סבור שביום אבל על אסון גדול אין מקימים עצרת חג. אפשר היה לבחור יום אחר לחגיגה כזאת, בפרט שהיא מתקיימת בקרבת כפרים שזכר האסון חרות בלבם.

ישראל ברזילי (מפ"ם):

יש קשר לדברים, כי ביום אבל אין עושים יום שמחה. לא בכונה בחרו את היום הזה, אך לא היתה התחשבות במידה מספקת.

יצחק קורן (מפא"י):

איך אתה אומר שיש קשר, אם לא היתה כוונה?

ישראל ברזילי (מפ"ם):

הוא לא אמר שהיתה כוונה. בפירוש לא היתה כוונה. אך לא היתה התחשבות.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

על קשר בין שני המאורעות האלה דיברו חברי הכנסת הקוראים קריאות-ביניים. אני דיברתי רק על חוסר התחשבות ולא אמרתי שבכוונה תחילה בחרו ביום זה. חוסר ההתחשבות ברגשות חושבי הכפרים הערביים בסביבות כרמיאל — בזה הענין וזאת אפשר היה למנוע. ועכשיו לגופו של ענין.

אנו בעד פיתוח הגליל, אנו בעד פיתוח מזורז ונרחב של הגליל. אומר יותר מזה: יכול להיות שבגלל מאמצים מוגברים להפרכת שממות הנגב הונחנו במקצת את פיתוח הגליל. אני חושב שיש להקים שם מושבים חדשים, ישובים חדשים וערים חדשות. הבעיה היא בכך שפיתוח הגליל איננו יכול להתלוות בקיפוח תושבי הגליל הערביים הגרים שם מאות בשנים. על זאת אנו מדברים.

ועכשיו, אדוני השר, אני רוצה להפנות תשומת לבך לעובדה שניציגי הממשלה ונציגין שהופיעו לפני ועדת הכספים, אשר טיפלה בענין זה והניחה על שולחן הכנסת עוד לפני שנתיים מסקנות, ולא אדבר על מסקנות המיעוט. אלא על מסקנות הרוב — נציגים אלה לא התחשבו בהמלצות הרוב בוועדה ולא קיימו את הבטחותיהם לפני הוועדה בכל הנוגע לביצוע הפקעת אדמות כרמיאל. זאת אנסה להוכיח, אם כי היתה לי הצעת מיעוט בענין זה.

היו"ר ב. אידלסון:

חברי-הכנסת שם-טוב, יש לך עוד שתי דקות.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, יש לי עוד שלוש דקות לפי הזמן. נוסף לכך, כמה דקות נלקחו ממני בגלל קריאות הביניים.

היו"ר ב. אידלסון:

אני מצטער מאוד, זאת אינני יכולה למנוע ממך.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

אני מבקש את גברתי היושבת-ראש, שיהיו בינינו שלוש-ארבע דקות נוספות של דיוקים בשלום עד שאסיים, ולא אגזול מזמנה של הכנסת. אני עדיין במסגרת הזמן.

היו"ר ב. אידלסון:

רציתי רק להזכיר לך.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

אין צורך להזכיר, גברתי היושבת ראש. בכל הנאומים שלי בכנסת לא עברתי על הזמן.

שרי-האוצר פ. ספיר:

תפנה אלי.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

אדוני השר, אני מתחיל באמת להתוכח אתך.

בוועדת הכספים נתקבלו מסקנות הרוב וצירפו להן את הצעות המיעוט. בהצעות המיעוט, שאינן מחייבות אותך לגמרי, היה לי הכבוד לומר, ואני גאה על כך, כי הפקיעו, ללא צורך, 500—600 דונם אדמה חקלאית מצויינת בכרמיאל, לא כדי לבנות עליה שיכונים, כי אם כדי להפוך את האדמה החקלאית בחלקה לפארק מיוער של העיר החדשה, ובחלקה כדי להקים תעשייה.

הדבר הזה הוא ממש מחריד. אני רוצה לומר זאת באוזני חברי-הכנסת הרצפלו, הידוע בעקשנותו הנפלאה להגן על אדמה חקלאית בכל פילות הארץ, שלא תיבלע עליידי תהליך האורבניזאציה. כיצד אפשר לנהוג במידת איפה ואיפה כלפי אדמה חקלאית של מתישבים יהודיים וכלפי אדמה חקלאית של פלחים ערביים? האם אי-אפשר היה באותו כסף שישקיעו בהכשרת קרקע כדי לתת — אם יתנו — פיצוי לערבים בעד אדמתם החקלאית, להקים פארק לכרמיי אל במורדות ההרים ולהחזיר לפלחים זעזועים את האדמה אשר עיבדו במשך מאות בשנים? האם אי-אפשר לבנות תעשייה במורדות ההרים ולא על אדמה חקלאית טובה? תארו לעצמכם מה בלבו של אותו פלח ערבי המסתכל על אדמתו, שהפכה לפארק, ואשר אינו יכול לעבד אותה. הרי הדבר אינו מחוייב המציאות. כי לא ב־500—600 דונם אדמה חקלאית זאת תלוי בנינה של כרמיאל. אולם נעזוב את הצעות המיעוט.

חברי הכנסת ואדוני שר האוצר, בסעיף ד' של המלצות הרוב בוועדת הכספים נאמר: „הוועדה רשמה לפניה ברצון הידועת באיכות הממשלה כי בעלי הקרקעות המופקעות יקבלו פיצוי הוגן ומלא לפי העקרונות הבאים: פיצוי בקרקע שוות-ערך לשטחי הקרקע המופקעת, או תמורה בכסף לפי הסכם חופשי בין הממשלה ובעלי הקרקע“. האם ניסית להציע קרקע שוות-ערך לקרקע החקלאית שעליה מדובר? לא יכולת לנסות זאת, כי לא הכשרת קרקע כזאת. הפלח הערבי לא יכול היה להיות חופשי בבחירתו בין שתי האפשרויות הללו, כי לא הצעת לו קרקע שוות-ערך תמורת הקרקע שהופקעה.

בסעיף ה' של המלצות הרוב בוועדה נאמר: „הוועדה ממליצה כי שר החקלאות יעשה הצעדים הדרושים להכשרת הקרקע שתיוסר כתמורה לקרקע המופקעת“. אני טוען שלא הכשרתם עד היום הזה אפילו דונם אחד של קרקע, ולכן לא יכול היה האזרח לבחור בקרקע שוות-ערך.

בשטח ההתיישבותי ובשטח סיפוק צורכיהם החינוכיים, התרבותיים והבריאותיים של המיעוט הערבי. יוכיחו זאת המספרים על הריבוי הטבעי; יוכיחו זאת הפקדונות שיש לתושבים הערביים בבנקים, יוכיחו זאת הגוף המשתנה מדי פעם בפעם בשיכון התושבים הערביים. חבר-הכנסת שם-טוב יודע זאת, וזהו עוול שבעתים כאשר הוא אומר את ההיפך מהמציאות על ענין עדין זה, והענין הוא עדין בכללו. כאשר יקרא את הדברים שאמר ויחשוב עליהם, יראה עד כמה הם בלתי-מדויקים, ביחוד דבריו על קיפוח שנעשה לפלחים הערביים בגליל.

קודם כל, אני רוצה להעיר לגבי הענין הסנטימנטלי שהוא עורר, שהנה ביום אבל מקיימים חגיגה. אילו בדתך, בודאי יכולתי למצוא שגם אנשי מפ"ם פוגעים לפעמים ברגשות יתר חלקי הישוב בענינים אלה, אולם יש לציין כי החגיגה היתה צריכה להתקיים ב-29 בספטמבר ורק במקרה נדחתה לאוקטובר. וכן יודע חבר-הכנסת שם-טוב שכל ההפגנות האלה היו מתוכננות ליום זה — הוא יודע את זה, הוא רק אינו מדויק בגלל שהוא רוצה "לנגן" על המקרה הטראגי שהיה בכפר קאסם ולהגיד שדווקא ביום זה נעשתה החגיגה.

חבר-הכנסת שם-טוב, בענינים אלה — בלי כל קשר לרצונך לנגח את הממשלה — אני מציע לך לחפש נושאים יותר מעניינים וחשובים לך מאשר ענין זה, כדי לנגח את הממשלה, גם אם עושים זאת אנשים אחרים. הם מודדים את הדברים לפי מה שהם עושים ומה שהם אומרים ולא לפי מה שהם מכירים.

בענין מדיניות הפקעת קרקעות מערבים — אין מדיניות מיוחדת של הפקעת קרקעות לגבי ערבים. כל אורחי המדינה — והמספרים שאביא אחר-כך יוכיחו זאת — שווים בפני החוק. פקודת הקרקעות (רכישה לצרכי ציבור) משנת 1943 מופעלת — אני מודיע זאת במלוא האחריות — רק על פי שיקולים ענייניים בלבד. מדי פעם בפעם אני משתתף בדיון בענין זה. כל מה שניתן לעשות כדי להקטין למישהו את אי-הנועימות, כבר נעשה, ולא פחות נעשה בענין כרמיאל. ואין כזה שום רצון לפגוע במישהו. הפקעה מבוצעת בדרך כלל מתוך שיקולים של תכנון ופיתוח ופעולות למען הציבור. והרי הצהיר פה חבר-הכנסת שם-טוב שהוא אפילו בעד יישוב הגליל, אבל איני יודע איך יעשה את זה מבלי להוריד שום דבר מהטרשים והסלעים.

שוויים של השטחים שהופקעו באזורים עירוניים בשנים האחרונות לצורכי ציבור עולים בהרבה על שוויים וערכם של קרקעות שהפקענו באזורים כפריים.

תהליך הסדר תביעות הפיצויים בעד קרקעות שהוקנו לאפוטרופוס על נכסי נפקדים עם הקמת המדינה ושנרכשו על ידי רשות הפיתוח לצורכי בטיחות והתיישבות בשנים 1953—1954, נמצא על סף סיומו. כ-10,500 ראשי משפחות הסדירו עד היום את תביעות הפיצויים שלהם. אין לי המספר כמה אנשים יושבו על השטחים האלה, אבל בודאי פי עשרה עד פי עשרים אם לא יותר. הם מהווים כשני שלישים מכלל התובעים בכוח. אלה קיבלו כפיצויים כ-40,500 דונם וכ-16 מיליון לירות תמורת 148,000 דונם שנרכשו מהם. כ-4,600 תובעים נוספים נמצאים במשאומתן על פיצויים עם רשות הפיתוח, ובכך כמעט ממתינים הסדר התביעות. ובודאי אני יודע זאת, ויודע את זאת גם חבר-הכנסת שם-טוב, שהממשלה נהגה בענין פיצויים תמיד לקולה ולא לחומרה. ואשר לכרמיאל, התיאור הדרמטי שלך על הפער הוא לא אמת. לא הגון ולא נכון.

בסעיף 3 של מסקנות הרוב בוועדת הכספים נאמר עוד: "הוועדה ממליצה לפני שר החקלאות כי תינתן עדיפות לשלושת הכפרים הנ"ל במסגרת התכניות להספקת מים להשקיה באזור". לא ניתנה כל עדיפות. לא ניתנה כל תוספת מים להשקיה. את הקרקע לקחתם ולא הצעתם קרקע אחרת, ואף מים לא סיפקתם בהתאם להמלצות ועדת הכספים.

בפיסקה 3 של סעיף ד' בהמלצות הרוב בוועדת הכספים נאמר: "בשים לב לכך שחלק מהמחצבות הקיימות באזור כלול בתוך השטח שההפקעה חלה עליו, תעשה הממשלה את הצעדים הדרושים להעביר מפעלי חציבה אלה לשטח המחצבות שהוצאו מכלל ההפקעה או לכל שטח אחר מתאים לחציבה". אני טוען שלא הוצעו מחצבות אלטרנטיביות לבעלי המחצבות שהופקעו בקרבת מקום מגוריהם ומאות פועלי מחצבות נודדים עד היום עד אשרוד כדי לחפש פרנסה.

בסעיף ו' של המלצות הרוב בוועדת הכספים התחייבה הממשלה להגיש לוועדת הכספים כל שישה חודשים סקירה על מהלך ביצוע ההפקעה. שנתיים עברו ולא נמסרה כל סקירה בענין זה לוועדת הכספים.

לכן, גברתי היושבת-ראש, אני מציע שהכנסת תקיים דיון על אי-ביצוע התחייבויותיה של הממשלה לפני ועדת הכספים כפי שנרשמו בהמלצותיה של הרוב בה. אני מציע לקיים דיון על שחרור 400—500 דונם האדמה החקלאית שהופקעו שאננם דרושים לכרמיאל. אם השר יציע שהדבר ייבחן מחדש בוועדת הכספים, לא תהיה לי שום התנגדות, ואני אומר מראש כי אתמוך בקיום דיון על נושא זה בוועדת הכספים.

היו"ר ב. אידלסון:
רשות הדיבור לשר האוצר.

שר-האוצר פ. ספיר:

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אלה שבדרך כלל מקובל כי הם מקפידים לומר את האמת, חייבים להקפיד על כך שבעתים בענינים רגישים, והרי חבר-הכנסת שם-טוב התחיל את דבריו בציון את הרגישות בענינים אלה בינינו לבין המיעוט הערבי. אלה שמקובל כי הם דוברי אמת, חייבים לדייק שבעתים בענינים עדינים כאלה.

אפשר, כמובן, להגיד בנושאים אלה: אני בעד כרמיאל ובעד פיתוח הגליל, ויחד עם זאת להגיד מיד: מבלי קיפוח. אילו לא שמרתי על לשוני, יכולתי לומר את ההגדרה המתאימה לדיבור כזה. על כל פנים, בודאי מותר לי להגיד שהוא לא כן.

אני מסכים שהענינים בינינו ובין המיעוט הערבי הם רגישים, אך דומני שממשלת ישראל, בכל ששעשרה שנות קיומה, אין לה במה להתבייש, אלא יש לה במה להוכיח שהיא לפעמים עושה דברים, בגלל הרגישות, לפנים משורת הדין. אינני צריך לבוא ולהוכיח כל מה שנעשה יום-יום. ממש כמו שכל מפעל ההתיישבות, מפעל השיכון, או מפעל התיעוש ימשיכו לעשות בארץ למען הישוב היהודי, למען מאות אלפים עולים הבאים, כך ימשיכו לעשות גם למען התושבים הערביים.

תופיק טובי (מק"י):

דיבורים לא יכסו על האמת.

שר-האוצר פ. ספיר:

אין זר הבא לארץ שאינו מתפעל ממה שעושה המדינה

נו נכנסים לשנה שבה הצגות כאלה נחוצות לך; איני בטוח אם היא נחוצה לך בענין זה.

ישראל ברזילי (מפ"ם):

אתם מספקים כל שבוע פרשה, הצגה אחרת.

שר-האוצר פ. ספיר:

חבר-הכנסת ברזילי, לך אני יכול להעיר בקשר לעובדות: איני בטוח אם בכל המקומות שבהם המשיקים שלכם עסקו בקבלת שטחים של הערבים, היו השיקולים האלה.

ויקטור שמיטוב (מפ"ם):

זוהי דמגוגיה.

היו"ר ב. אידלסון:

חבר-הכנסת שמיטוב, אבקש אותך לעזוב את הא"ל. אני מבקשת אותך לא להפריע, אם תעשה זאת — אבקש מהסדרן שיעזור לך לצאת מהאולם.

שר-האוצר פ. ספיר:

שום צעקות לא יעזרו לך. בתולדות התיישבות ישראל רשומים כל הדברים שעשייתם — גם הטובים וגם הפחות טובים — ולא אצביע פה על מה שעשייתם פה ושם, אבל אני מכיר עשרות מקרים שבהם ישובים שלכם עסקו בענין זה, ולא כפי שצריך היה לעשות. הופעת ודיברת על כך שתקשוט אחרים. כתוב: קשוט עצמך ואחר-כך קשוט אחרים. ואתה, חבר-הכנסת ברזילי, בוודאי יודע, שלא במקרה אחד כאשר עסקתם בעניני קרקע, נהגתם דרך בעלים.

ישראל ברזילי (מפ"ם):

זה לא נכון.

שר-האוצר פ. ספיר:

על ידי זה שאתם אומרים שזה לא נכון, העובדה אינה משתנית.

אני אומר, שאת ההצגה שהציג פה חבר-הכנסת שמיטוב — אם לא עשה זאת מטעמים שלפני בחירות, הרי כבר אמרתי מדוע עשה זאת, ואיני רוצה לחזור על דברי אלה.

איתור הישוב נקבע על ידי מתכנני ערים על בסיס של שיקולים משקיים-כלכליים. התבקש שטח מיי שורי לתעשייה, קירבה לעורקי תחבורה ראשיים וכיוצא באלה. ואיני צריך להסביר; חבר הכנסת שמיטוב מנסה ללמד אותי שיעור — ואני מקשיב — מה משקי ומה לא משקי. השטח הזה היה היחיד שבה בשבון בשביל תעשייה, 400 הדונם שהוא דיבר עליהם.

המומחים הוגבלו על ידי הממשלה באיתור השטח על ידי המגמה לפגוע במינימום של קרקע פרטית וקרקע חקלאית.

אי-אפשר להזיז את כרמיאל — והלא תקופת ההכנה ארכה כמעט שנתיים. חיפשו שטח אחר, אבל אילו הזיזו את כרמיאל, היה הדבר פוגע בקרקע פרטית חקלאית של תושבים אחרים, וזה לא היה עונה על הדרישות של מתכנני העיר.

אמרתי, לא לשם תפארת המליצה, כי העיר מתוכננת ל-50 אלף תושבים, אם כי בוודאי זה יימשך כמה זמן, כפי שזה נמשך בקרית-גת, דימונה ומקומות אחרים.

(חבר-הכנסת ו. שמיטוב קורא קריאת ביניים)

לא נכון, לא אמת ולא הוגן.

מנחם בגין (תנועת החירות):

"לא אמת" כבר מכסה "לא נכון".

שר-האוצר פ. ספיר:

אני מסכים.

אני עצמי הייתי בין אלה שעברו את השטח לפני מספר שנים, לפני שניגשו לענין. רוב השטח הוא שטח טרשים וסלעים. מתכננים להקים על שטח זה עיר שיהיו בה 50,000 תושבים. אני צריך לקבל את חברי-הכנסת שמיטוב, שהוא בעד זה שצריך לקדם עוד יותר את יישובו של הגליל. בשביל 50,000 איש לא מספיק רק שטח של סלעים וטרשים — ובעיקרו שטח זה הוא שטח של סלעים וטרשים, והפרנסה במקום היא כבר כזו שהערבים העובדים באותו שטח עובדים או בבנין או במכירת מצרכים והכנסתם עולה על הכנסתם הקודמת. צריך היה שטח בשביל אוזר התעשייה והמלאכה. זה היה השטח היחיד שבא בחשבון בשביל אוזר תעשייה שיעבדו בו יהודים ולא מעט ערבים.

דוד הכהן (מפא"י):

זה יפריח את כל האזור.

שר-האוצר פ. ספיר:

אני בטוח שאתה רוצה לעזור לי.

ויקטור שמיטוב (מפ"ם):

איך בונים בירושלים על סלעים? אפשר לבנות גם בכרמיאל על סלעים. לא יהיה קיפוח לגבי ערבים. זה מחריד.

שר-האוצר פ. ספיר:

אתה מאלץ אותי להגיד שאתה מתעסק בצביעות ובהסתה כחאת.

ויקטור שמיטוב (מפ"ם):

הצביעות היא מצד הממשלה בענין זה.

מנחם כהן (מפא"י):

זה שיר "מה יפית" כלפי הערבים.

ויקטור שמיטוב (מפ"ם):

אדמת מקה-ישראל — לא, ואדמות חקלאיות של הערבים — כן. זו מדינה דמוקרטית!

היו"ר ב. אידלסון:

אם חבר-הכנסת שמיטוב יוסיף להפריע, אבקש אי-תו לעזוב את האולם.

שר-האוצר פ. ספיר:

אגיד לך מדוע אתה מתעסק בצביעות, מפני שאם אתה חושב שאפשר ליישב על השטח הזה רכבות — ואתה הצהרת פה שאתה בעד יישוב הגליל וניסית לבקר את הממשלה כי אינה עושה זאת בקצב מהיר — אין לעשות זאת בלי מציאת תעסוקה ופרנסה; אין לעשות זאת, לפי מיטב מצפוני ולפי דעת כל המומחים שהיו בשטח, בלי לקבל את 400 הדונם שהיו נחוצים לאזור התעשייה. אם מצד אחד אתה מדבר על כך שלא צריך היה לקחת את 400 הדונם, ומצד שני אתה מדבר על כך שאתה בעד פיתוח השטח הזה — אתה מתעסק בצביעות. אשר להופעתך ולהצגתך — אני יודע שאנח

„הוועדה, בהסתייגות חברי הכנסת מסיעת מפ"ם, רשמה לפניו ברצון הודעת באיכות הממשלה כי בעלי הקרקעות המופקעות יקבלו פיצוי הוגן ומלא לפי העקרונות הבאים: 1. פיצוי בקרקע שוות ערך לשטח הקרקע המופקע או תמורה בכסף לפי הסכם חופשי בין הממשלה ובעלי הקרקע. 2. במקרים שלא תמצא כל אפשרות למתן פיצוי בקרקע יקבל בעל הקרקע המופקעת תמורה בכסף או חלק בקרקע וחלק בכסף. 3. בשים לב לכך שחלק מהמחצית הקיימת (גם כאן לא דייקת ויש לי ביטוי אחר בשביל אנשים שאין מדויקים, ובפרט במקרים כאלה, אבל אני חישש מהערת היושב-ראש ואני אימר לך ב„לטיפה“ שלא דייקת) באזור זה כלול בתיך השטח שההפקעה חלה עליו, תעשה הממשלה את הצעדים הדרושים להעביר מפעלי חציבה אלה לשטח המחצות שהוצאו מכלל ההפקעה או לכל שטח אחר מתאים לחציבה.“ (אני קורא כל הזמן מהחלטות ועדת הכספים).

„הוועדה ממליצה לפני שר החקלאות (אגב, חשבתי במה היית מתחיל את נאימך הדרמטי לילא שמעת בשעה 10 על התפטרותו של שר החקלאות), כי ניתנת עדיפות לשלושת הכפרים הנ"ל במסגרת התכנית לאספקת מים להשקיה באזור.“ האם עלי לבוא בהודמנות זו לספר, כי הוכרת זאת — וגם זאת עשית כמעט באופן תיאטרי — האם אני צריך להגיד שכמעט כל הישוב הערבי נתנה היום מאספקת מים מודרנית, ושכבר הפכה להיסטוריה ההליכה עם חמור ועם פח על הראש?

יוסף ח'מיס (מפ"ם):
בשלושת הכפרים — אין.

שר-האוצר פ. ספיר:

„כך ממליצה הוועדה כי שר החקלאות יעשה הצעדים הדרושים להכשרת הקרקע שתיוסר כתמורה לקרקע המופקעת“.

הבה נראה מה קיימה הממשלה מסעיפים אלה. אשר לסעיף ד' (1), פיצוי בקרקע שוות ערך לקרקע המופקעת או תמורה בכסף — הופקעו כ־2600 דונם, רובם חלקות זעירות ומפוצלות של אדמות טרשים מ־394 איש. ניתנה תמורה באדמת בנין יקרה ובאדמת פלחה מישורית תמורת 10% מהשטח ומסתיים משאיזמתן על 15% נוספים. בסך הכל — רבע מהשטח. למדינה יש 2000 דונם אדמה חקלאית בכפרים של בעלי הקרקעות, היינו דיר-אל-אסד, בענה ונחף, ואותם ניתן לתת תמורת הקרקע המוצעת. זוהי אדמה שאפשר להשקות אותה ולהתקיים ממנה. אולם אין המשאיזמת מסתים, נובע הדבר מהסתה והפחתה על ידי גורמים אנטי-ישראליים החיים במדינה זו, מסרבנות לקבל פיצוי באדמות נפקדים ומשאיפות ספקולטיביות הנתלות בפיתוח כרמיאל.

אגב, שמעתם שהתחילו שם לעלות מחירי הקרקע, בסביבה זו של טרשים, כתוצאה מזה שהממשלה החליטה להקים את העיר. אני משתדל להיות זהיר כשאני יכול, ועוד אבדוק מתי נתקבלה ההחלטה על כרמיאל. דומני שחבר-הכנסת ברזילי יושב או אתי ליד שולחן הממשלה. אראה בפרוטוקולים של הממשלה, ובהודמנות, כאשר אופיע כאן, אפרע לך את העניין הזה.

ישראל ברזילי (מפ"ם):

אבל שם לא קבענו איפה יהיה אותו שטח.

כבר כיום, חבר-הכנסת שמיטוב, מועסקים כמה מאות מתושבי הכפרים שבסביבה בהקמת העיר — או העיירה, כמו שאומרים בז'רגון שלנו — כרמיאל. עובדים אלה נאלצו בעבר להרחיק נדוד ממקום מגוריהם בחיפוש אחרי מקור מית תעסוקה. העבודה הגיעה עתה לפתח ביתם. על ידי צעקות והצגות היסטוריות אין משנים את העובדה, שזה מגדיל את הכנסתם של תושבי הסביבה, שרמת חייהם עולה והולכת.

תופיק טובי (מק"י):
זהו צביעות.

מנחם כהן (מפא"י):
אתה צביע.

תופיק טובי (מק"י):
אני בו לך.

ישראל קרגמן (מפא"י):
זה חשוב מאד...

שר-האוצר פ. ספיר:

כרמיאל מהווה כבר כיום שוק למוצרי החקלאים הערבים שבסביבה המביאים את סחורתם, בעיקר ירקות ופירות, ומוכרים אותה לתושבי כרמיאל. אני חושב שבדרך כלל, אם עלתה רמת חיהם של תושבי המדינה, הרי רמת החיים של התושבים הערביים עלתה פי כמה.

כרמיאל תשמש מרכז כלכלי, אדמיניסטרטיבי ותרבותי לכל כפרי הסביבה.

האדמות המופקעות בכרמיאל, כלומר המשבצת המיועדת לכרמיאל, להוציא כמה מאות דונמים, היא אדמה סלעית וטרשית שאינה ראויה לעיבוד. אתה יודע זאת, ואם תזמין לך מומחים חקלאיים שלך, יוכלו לתת לך אישור שהשטח הזה לא ניתן לעיבוד. עד להפקעה עיבדו הכפריים שטח של כ־300 דונם — אולי 10 דונם יותר ואולי 10 דונם פחות — בלבד מתוך שטח כרמיאל, נוסף על 170 דונם מטעי יותים בשולי כרמיאל שהותר להם באופן חד-פעמי למסוק אותם גם בעונה זו, לפי בקשת חבר-הכנסת נחילה.

מתוך השטח שהוקצה לכרמיאל כ־50%, דהיינו כ־2600 דונם, היו בבעלות תושבי הכפרים שבסביבה. שטח זה מפוצל ל־1300 חלקות זעירות, כלומר בממוצע שני דונם לחלקה המפורזות בשטח סלעי. חבר-הכנסת שמיטוב וברזילי, ברמת החיים המקובלת גם בכפרים הערביים, האם אפשר להתקיים משני דונם שהם מפורזים בשטח סלעי? אופי הקרקע והעדר רציפות בין החלקות לא איפשרו ניצול ועיבוד רציונלי כלשהו, גם אם היו חיים כקואופרטיב. השטח הנ"ל היה שייך ל־400 בעלים. לשלושת הכפרים שבהם מדובר, יש קרקעות בשטח כולל של 39 אלף דונם, וההפקעה פוגעת בכ־6.6% משטח זה. זאת אומרת, האנשים שהם הבעלים, יש להם בסביבה 39 אלף דונם שטח אחר, ושטח זה היווה רק 6.6% אדמית סלעים וטרשים.

לא ידעתי שהיית צריך לחכות להצגה זו שעשית כדי לתבוע את עלבונה של ועדת הכספים. כחבר בה אתה רואה אותי שם ומציג לי הרבה שאלות יחד עם חברי. מדוע לא עוררת את שאלת הכנת הדין-וחשבון שהבטחנו? גם בזה לא דייקת. רק בזמן האחרון נמסר לוועדת הכספים הדין-וחשבון על ענין ההפקעה בכרמיאל. עכשיו נראה מה סיכמה הוועדה ומה קיימה הממשלה.

ישיבה ת"ד, כ"ט חשוון תשכ"ה (4 נובמבר 1964)
— הצעות לסדר־היום (פ. ספיר, טובי, ח'מים, אירלסון) —

חלק גדול של הקרקע איננו של ערבים. ב־63/1962, מתוך 59,000 דונם הופקעו מערבים רק 2,250 דונם, בכלל זה השטח של 400 דונם בכרמיאל.
אני מציע איפוא להוריד את ההצעה של חבר־הכנסת שם־טוב מסדר־היום.

הי"ר ב. אירלסון:

רשות היבוי להצעה לחבר־הכנסת טובי.

תופיק טובי (מק"י):

כנסת נכבדה, אם הצעתו של חבר־הכנסת שם־טוב לא תחקבל, והנושא לא יידון במליאת הכנסת, אני מציע להעי' ביר את הענין לוועדה המתאימה.

אין זו הפעם הראשונה שמועלית השאלה של הפקעת קרקעות, ובמיוחד הבעיה הכאובה של הפקעת קרקעות של תושבי נחף, בענה ודיר־אל־אסד והסביבה, באמתלה של הקמת עיירת הפיתוח כרמיאל. התנגדנו בשעתו להפקעות אלה ואמרנו שאפשר לקיים מפעלי פיתוח, אפשר לבנות, בלי קיפוח ובלי להפקיע אדמות מהתושבים הערביים. אמרנו ששינוי קל בתכנית יאפשר זאת. העובדות האלה מוכחות כיום בקשר לבעיית כרמיאל. אפשר היה בהחלט למנוע את ההפקעות האלה, והנה כיום, לאחר הקמת העיירה, אנחנו נוכחים לדעת ורואים את צוקת טענותינו.

אדמות רבות מאלה שהופקעו לא נוצלו לשם הקמת העיירה, והן כיום, חברי הכנסת, מועדות למכירה ציבורית. אנחנו קוראים יום־יום בעתונים, ורואים על בדי הקולנוע מודעות גדולות בהן נאמר: "מגרשים למכירה בכרמיאל"; "הבטח את כספך בכרמיאל וקנה שם אדמות". לכך נועדו כיום גם האדמות החקלאיות ומטעי הזיתים שהופקעו מבע' ליהם הפלחים הערבים. וכשעומד שר האוצר ואומר שבדי' בור על קיפוח ועל אפליה יש צביעות, רצוני לומר, כי התחמקות מהעובדות האלה ותיאור המצב כהיפוכו של דבר — זוהי למעשה הצביעות עצמה.

הפלחים שאדמתם הופקעה, בני הכפרים נחף, בענה ודיר־אל־אסד, לא קיבלו לא קרקע ולא פיצויים; על כל פנים רובם לא קיבלו. ואין לקשט את העוול הזה, את מדוי' ניות האפליה הזאת ומדיניות הפקעת האדמות של הפלחים הערביים בנוצות ועל דיבור סרק על פיתוח ועל דאגה אבהית כביכול לתושבים הערביים.

הבעיה היא לא רק באי־ביצוע המלצות ועדת הכספים בנוגע להפקעות בכרמיאל על ידי הממשלה, אלא בעוול הנעשה על ידי ההפקעות עצמן ובהמשך ההפקעות גם במקרי מות אחרים. אי־ביצוע המלצות האלה, כפי שהמציאות מוכיחה, מעיד על כך שעצם ההפקעה, עצם החרמת הקרקעות היתה והינה חלק ממדיניות מתוכננת, מדיניות של גירוש הפלחים הערביים מאדמותיהם, מדיניות שהממשלה קוראת לה ייהוד הגליל. היא עושה את הדברים האלה לצרכים פוליטיים ולא לצורכי פיתוח. היא עושה זאת על מנת להמשיך בפגיעה ובהתנכרות לזכויות העם הערבי הארצו ובמולדתו.

וזהו טענתנו אשר השמענו אותה ונמשיך להשמיע אותה, וגם אם יעמוד השר מאה פעמים ויגיד לנו שאין מדיניות של הפקעת אדמות, הלא העובדות מוכיחות, שמאז קום המדינה הופקעו 450 אלף דונם אדמה חקלאית מבעליהם הערביים בכל מיני תירוצים. 450 אלף דונם אדמה, זאת אתה יודע בעצמך, אדוני השר, הופקעו מבעליהם הערביים, וההמשך עודד באם יום, למשל כאשר בסכנין הפקיעו

שר־האוצר פ. ספיר:

אני בטוח שגם אתה וגם חבר־הכנסת שם־טוב יודעים שאת העיר הזאת אפשר לבנות רק בשטח שבו ניתן להתפרנס. אני בטוח שידעת — אני מבין שהיית אז יחד אתי בממשלה — כי כשישנה החלטה על כרמיאל, נזדקק לשטח לאזור תעשייה.

לסעיף ד', 3: "הממשלה תעשה צעדים להעביר מפעלי חציבה לשטחים אחרים. תשובה: שטח מחצבות של 418 דונם הוצא מכלל ההפקעה".

לשם מה היה הדיבור הכמעט דרמטי־תיאטרלי שלך על ענין המחצבות?

תופיק טובי (מק"י):

מדוע אתה חוזר על כך.

שר האוצר פ. ספיר:

מדוע מותר לך ולהכריז להופיע כאן בהצגה כזאת, כדי שיהיה מותר למישהו לטעט אותך?

"...מי שהייתה לו מחצבה על אדמתו הפרטית ורשיון חציבה, קיבל ויקבל כל מה שהממשלה הבטיחה. היו שנמצאו חציבים באדמות פרטיות זרות ובאדמות מדינה ללא היתר מבעל הקרקע וללא רשיון חציבה, ודין הוא שלא יהיה חוטא נשכר. למרות זאת היתה נכונות — גם לאלה — להחזיר להם שטח חציבה מתוך לכרמיאל, כדי לא לקפח את פרנסתם, מתוך המחצבות החוקיות, ולמחצית הוסדרו פיצויים מתאימים".

לסעיף ה', 1: "המלצת הוועדה לשר החקלאות להעדיפת כפרי הסביבה בתכניות לאספקת מי השקיה. תשובה: אני שמח להודיע ששלושת הכפרים — נחף, בענה, דיר־אל־אסד — יחולבו בקרוב לרשת המים לצורכי מי שתיה". וזה התהליך שנמשך כבר כמה שנים במסגרת כל הישוב הערבי.

לסעיף ה', 2: "המלצת הוועדה לשר החקלאות לעשות צעדים להכשרת קרקע שתימסר כתמורה להפקעות. תשובה: לא היה צורך להכשיר קרקע. כאמור יש עוד ררובה של 2000 דונם טובים לעיבוד בכפרים עצמם", לעומת אדמת הטרשים שלקחו עבור כרמיאל.

יוסף ח'מים (מפ"ם):

כנראה לא ביקרת שם.

שר־האוצר פ. ספיר:

אינני יודע מתי אתה ביקרת שם, אני ביקרתי שם מספר פעמים. אנחנו יודעים שזה ענין עדין ורגיש, ונעשה את המסכימום כדי לא לקחת שטח שאין צורך בו או שאפשר להסתדר בלעדיו.

המשטח של 400 דונם לאזור התעשייה — ודאי גם זאת תתבע בעוד שנה כאשר תופיע בהצעה אחרת לסדר־היום ותדבר על סבל התושבים — הוקצה שטח שבביל תחנת "אגד" ומוסדות ציבוריים, וזה המקום היחיד המתאים למטרה זו.

יש לי כאן חשבונות של השנים האחרונות, ואביא לכם כמה מספרים המציגים אצל מי הופקעו שטחים. אם היה זה אצל יהודים או ערבים בלבד, כפי שאתה ניסית להציג כאן.

כל השטחים שהופקעו ב־62/1961 הגיעו ל־86,000 דונם. שטח זה כולל 78,000 דונם בערד ו־5,100 בכרמיאל. מזה

ירסן את הספקולציה ויקטין אותה ויביא אותה עד לאפס כמעט. כפי שאני יכול לציין גם באזורים אחרים בארץ. אנחנו מיעצים לאלה שמגיעים להם פיצויים, שיקבלו אותם, ולא ישתכנעו בנקל מכל הדברים שאומרים להם. אני אומר כך, ואינני רוצה להשתמש במלה אחרת. אלה שמייעצים להם שלא לקבל פיצויים, יודעים שמצבם של התושבים בגליל, מומן שהתחיל פיתוח הגליל, הוטב בהרבה עד לבלי הכר. עובדה זאת יודעים כל אלה העומדים ומדברים מעל במה זו נגד הממשלה. מצב התושבים שמסביב לכרמיאל, אל, מהרגע שהניחו שם את הלבנה הראשונה, שופר במידה ניכרת, ובמידה שהעיר תגדל ותתפתח, ישתפר מצבם עוד יותר.

אשר לעצם הענין, אני עומד על הצעתו שהענין יוסר מסדר-היום.

הי"ר ב. אידלסון:

אנחנו ניגשים להצבעה. אני מעמידה להצבעה את הצעת חבר-הכנסת שם-עזר לזון בענין בכנסת.

הצבעה

ההצעה לזון בענין במליאה לא נתקבלה.

הי"ר ב. אידלסון:

אני מעמידה להצבעה את הצעת חבר-הכנסת טובי להעביר את הענין לוועדה?

הצבעה

ההצעה להעביר את הענין לוועדה לא נתקבלה.

3. השבתת טחנות הקמח

במסיבת עיתונאים, כי השכר החודשי הממוצע של עובדי טחנות הקמח הגיע ב-1963 ל-545 ל"י, בעוד שהשכר הממוצע בתעשייה הוא 378 ל"י בלבד. למרות זאת הדרישות שהוגשו מטעם עובדי הטחנות, באמצעות ועדי עובדים ומועצות פועלים, התבטאו בתוספת שכר עד 25% ואף למעלה מזאת — וזה בשעה שלכאורה קיימת מדיניות מוסכמת בין הממשלה, ההסתדרות והתאחדות בעלי התעשייה על תוספת שכר בשיעור של 3% ל-1964, ו-3% נוספים ל-1965.

לאחר המגעים שקוימו בין נציגי הטוחנים והאיגוד הארצי של פועלי המזון, הוסכם לנהל משאומתן מרכזי על חוספת אחידה לכל עובדי הטחנות. הענין הוא בכך שבעבר לא היה הסכם קיבוצי כללי לכל ענף הטחנות וההסכמים נחתמו עם טחנות בודדות. ואם כי יחסי עבודה בארץ מושתתים בדרך כלל על הסכמים קיבוציים ענפיים ארציים — והסדר זה רצוי גם לגבי הטחנות —, הוסכם בין הצדדים להסתפק הפעם בחתימת הסכם קיבוצי כללי רק ביחס לשיעור התוספת בשכר.

הדרישות שהגיש האיגוד המקצועי התבטאו, כפי שאני מבין, בתוספת שכר של 12% בערך, במקום 3% שהוחלט עליהם במיסדות העליונים של ההסתדרות. בשים לב שבענפי המשק האחרים חרגו מן המסגרת שקבעה ההסתדרות, הסכימו בעלי הטחנות להיות מציאותיים והציעו תוספת שכר בשיעור של 8% עד 9%, מה שהיה נראה להם כמעלאת שכר סבירה, בהתחשב במה שקיבלו העובדים בענפי תעשייה אחרים ובשאר חלקי המשק.

אולם, כפי שאני מבין, לפחות חלק ממועצות פועלים ועדי עובדים שונים הסתייגו מן הנסיון להגיע להסכם

רק לפני חודשיים חמשת אלפים דונם, וכאשר מתכננים כיום הפקעות נוספות וגירוש תושבי ערב-אליסואעד. זאת המדיניות אשר אנחנו קוראים להתקומם נגדה, אנו פונים לדעת הקהל ולמצפון העם היהודי להתקומם נגד מדיניות זו, כי בזה פוגעים לא רק בחושבים הערביים, בזה פוגעים גם ביחסים בין העמים, בזה מסככים את היחסים עוד יותר ויחופרים תהומות ומרחיקים הבנה. הסטודנט אורי דייווים, השובת היום על יד מינהל מקרקעי ישראל שביתת רעב נגד המדיניות הזאת, הוא מייצג את המצפון שאנחנו קוראים לו להתעורר בקרב התושבים היהודים והעם היהודי, שימחה ויפסיק את מדיניות הדיכוי וההפליה כלפי התושבים הערבים.

אני חוזר על הצעתי, שאם הצעת חבר-הכנסת שם-עזר לא תתקבל, יש להעביר את הנושא לדיון בוועדה המתאימה.

הי"ר ב. אידלסון:

רשות הדיבור לשר האוצר.

שר-האוצר פ. ספיר:

אני רוצה לתקן עובדה אחת: הדו"ח בענין כרמיאל נמסר בוועדת הפנים ולא בוועדת הכספים.

אני רוצה לתקן עובדה נוספת, שלא דייק בה הנואם — שאין המדינה מוכרת קרקע בסביבת כרמיאל. אני רוצה לומר שכתוצאה מהקמת העיר כרמיאל קמה ספקולציה בסביבה, ואנשים — ערבים ויהודים — תושבי הארץ עוסקים בהגדלת מחירים. אני מניח שחוק מס שבח מקרקעין

הי"ר ב. אידלסון:

נעבור להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת לוי: השבתת טחנות הקמח.

נחום לוי (תנועת החירות):

גברתי היושבת-ראש, חברי כנסת נכבדים. הצעתי לקיים דיון בכנסת בענין השבתת טחנות הקמח נובעת משתי סיבות. ראשית, אם לא תופסק ההשבתה תוך ימים ספורים, צפוי לאוכלוסיה כבר בשבוע הבא מחסור בלחם. שנית, הסיבות המידיניות להשבתת הטחנות וכל הרקע להשתלשלות העניינים בענף — כל זה מאד אופייני ומאלף לצורה הפסולה בה מתנהלים עניני המשק ויחסי העבודה במדינה. נראה לי שדיון מעמיק וממצה על כל מה שמתרחש בענף חיוני זה, עשוי לתרום תרומה חשובה להבראת המצב לא רק בענף הטחנות, אלא גם במשק כולו.

ביום שישי, 30 באוקטובר, לפי ההוראות של ענף טחנות הקמח של התאחדות בעלי התעשייה, הפסיקו את הטחינה 19 טחנות הקמח שבבעלות פרטית, המשווקות כ-85% מכלל הצריכה במקחים בארץ. הטחינה נמשכת רק בשלוש טחנות שהן בבעלות ציבורית — בשתי טחנות של „המשביר“ ובטחנה שבקיבוץ שער העמקים. הסיבה הישירה להשבתת הטחנות בודאי ידועה לחברי הכנסת מן הפרסום מים שהופיעו בימים האחרונים בעתונות. אחזור עליה בקיצור נמרץ.

בעוד שבכל ענפי התעשייה כבר חודשו הסכמי עבודה קיבוציים לשנים 1964 ו-1965, השתהה המשאומתן בענף הטחנות, למרות העובדה שהשכר הממוצע בענף זה הוא אולי הגבוה ביותר בתעשייה הישראלית. מסתבר ממספרים רשמיים שנמסרו השבוע מטעם התאחדות בעלי התעשייה

מיוחדת. לשם כך הוקמה, לפני שנתיים בערך, ועדה בראשותו של חבר-הכנסת ברעם. אך הוועדה טרם הגישה את מסקנותיה.

לפני חצי שנה בערך הגיש ענף הטחנות לממשלה תחשיב מפורט, שבא להוכיח כי מאז אוגוסט 1962 עלו הוצאות הייצור ביותר מ־6 ל"י לטון — בלי להביא בחשבון את תוספת השכר שמתנהל עליה משאומתן, וכמובן בלי להביא בחשבון את תוספת היוקר מאוקטובר — ודרשו לאפשר להם להתאים את המחירים לייקור בהוצאות. אולם טחנות הממשלה טוחנות לאט לאט, ועד היום הזה לא קיבלו בעלי הטחנות את תשובת הממשלה. התוצאה היא, שאחד הענפים היעילים ביותר בתעשייה הישראלית, המעסיקה קרוב ל־600 עובדים, עובד בתנאים שמונעים ממנו רווחיות מינימלית.

איני בא לקבוע כאן אם העובדים צודקים בדרישתם להעלאת שכר. ייתכן שתנאי העבודה הקשים בטחנות מחייבים זאת. אבל דבר אחד ברור לי: זהו המקרה הבולט המראה על הצורך בבוררות נייטרלית שתחליט על השאלה. בשם סיעתי, אני מבקש לקיים דיון בענין השבתת ענף טחנות הקמח.

ה"ר ב. אידלסון:

רשות הדיבור לשר המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. איני יכול ואף איני רוצה להכחיש חלק מן העובדות שהעלה כאן חבר-הכנסת לוין. אבל אני חייב לומר כי ישנם דברים — ודומני שזה צריך להיות מקובל על כל חלקי הבית — שאי-אפשר לשחק בהם בשביתות ובהשבתות. אני אומר זאת לפעמים גם לבעלי הדברים עצמם. פעם אני אומר זאת ברוח טובה, ופעם — בתוקף. כאשר בעלי הטחנות מקיימים שביתת האטה, לא נוכל להשלים עם כך שלא יהיה קמח בארץ.

כי מהי כעצם מטרת ההשבתה? הכוונה היא שמדי יום ביומו יתפרסם בעתון כי הנה בעוד אחד-עשר יום או בעוד עשרה ימים לא יהיה בארץ קמח.

מנחם בגין (תנועת החירות):

היה כתוב גם שבועד 40 יום לא יהיה קמח.

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לא התחלתי בניגון.

הבה נראה את רשימת הדברים החיוניים. בין היתר יש למנות: מים, קמח, לחם, חשמל. ומפני שאיני רוצה שתקראו את הדברים בעתון, אני רוצה למסור לכם כי הבוקר חתמתי על צו המחייב הפעלת כל הטחנות. אילו חיכיתי עם הוצאת הצו הזה, בוודאי הייתם אומרים עלי — ובצדק — כל מה שהייתם אומרים. ברור שלא יכולתי לחכות עם הצו עד לגרם האחרון של קמח.

חיים לנדאו (תנועת החירות):

מדוע לא התערבת בענין לפני שהיה צורך במתן צו כזה?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

מיד אשיב על כך.

בדרך כלל אינני סבור שצריך לחיות על פי צווים, ולא עשיתי זאת בקלות רבה כל-כך. הצו היה מוגן אצלי יומיים-שלושה. חיכיתי עד אחמול, כי לפני יומיים התחיל משא-ומתן מחודש, אף הוא לפי דרישתנו והתערבותנו. עשיתי

קיבוצי ארצי על שיעור התוספת, והעדיפו משאומתן נפרד עם כל טחנה וטחנה. כוונתם היתה ברורה: הם ציפו שעלי ידי משאומתן נפרד ניתן יהיה להשיג יותר. ועובדה היא — כפי שצינתי — שהוגשו דרישות נפרדות לטחנות בודדות שהתבטאו בתוספת עד 25% ומעלה.

כאשר סירבו בעלי הטחנות, לפי הוראות ענף הטחנות, לנהל משאומתן נפרד על הדרישות שהוגשו להם, החלו מצד העובדים הפרעיות בייצור באמצעות האטת העבודה והפרעות אחרות.

נוכח התפתחות זו החליטו בעלי הטחנות, לפני שלושה שבועות בערך, לא להיכנע ללחץ של הגורמים המקומיים, ואם לא יופסקו ההפרעות — להשבית את הייצור. האיגוד המקצועי התחייב לפעול למען חידוש העבודה הסדירה בכל הטחנות. אולם התחייבות זו לא כובדה על-ידי גורמים מקומיים.

ובסופו של דבר, ביום 22 באוקטובר נחתם זכרון דברים בין נציגי האיגוד המקצועי ומועצות הפועלים, לבין נציגי ענף הטחנות ומחלקת העבודה של התאחדות בעלי התעשייה, לפיו הוסכם על חידוש משאומתן מרכזי, ובמקביל — על משאומתן נפרד עם מועצת פועלי חיפה (לפי בקשת האיגוד המקצועי) על קביעת תוספת אחידה לעובדי הטחנות. וזאת בשני תנאים: א. שהעבודה בכל הטחנות תתנהל כסדרה; ב. שאם תוך שמונה עד עשרה ימים לא יגיעו הצדדים לסיכום מוסכם, יועברו השאלות השנויות במחלוקת לטיפול במיסדות המרכזיים של שני הצדדים.

המשאומתן חידש בהתאם לזכרון הדברים, אולם כבר בתחילת השבוע שעבר החלו הפרעות, בשתי טחנות לפחות, האחת בתל-אביב והשניה — טחנת "דגן" שבבני-ברק. טחנת "דגן" אף גאלצה להפסיק ביום רביעי את הייצור בכלל. במצב שנוצר, כאשר לאיגוד המקצועי אין שליטה על העובדים שהוא מייצג אותם ומתחייב בשמם, טוענים בעלי הטחנות כי בתנאים כאלה אין טעם להמשיך במשאומתן, ומה גם שחוק כדי ניהול המשאומתן נתגלו חילוקי-דעות ביחס לשיעור תוספת השכר. בעוד שמועצת פועלי חיפה הביעה את נכונותה להעביר את המחלוקת בין הצדדים להכרעת המוסדות המרכזיים — בהתאם לזכרון הדברים שהזכרתי — לא הראה האיגוד הארצי של פועלי המזון נכונות לפעול בהתאם להתחייבות זו.

בנסיבות אלה ניתן הוראות, מטעם הנהלת הטחנות, להפסיק את הטחינה בכל הטחנות המאורגנות בענף, החל מיום שישי, 30 באוקטובר.

כל זה מהווה התפתחות מאלפת על רקע תעסוקתית-השוררת במדינה, כשהאיגודים המקצועיים איבדו את שליטתם על ציבור העובדים שהם מייצגים אותו.

ויש גם אספקט נוסף — אף הוא מאלף — לכל הפרשה העומדת לפנינו. עד כמה שידוע, ענף טחנות הקמח הוא מן היעילים ביותר בתעשייה הישראלית. הוא בין המעטים שהדולר הנחשק בו הוא נמוך מן השער הרשמי של 3 לירות לדולר. ועובדה היא שהממשלה מעולם לא איימה על הטוחנים שתתיר יבוא מתחרה של קמח. בחוץ-לארץ ההפרש בין מחיר הקמח והחיטה, או במילים אחרות: דמי הטחינה, גבוה פי שניים מאשר בארץ.

אחת הסיבות לכך היא שהמחיר שקבעה הממשלה באוגוסט 1962 — 300 לירות לטון קמח אחיד ו־325 לירות לטון קמח לבן — לא השאיר רווח סביר לבעלי הטחנות. אמנם, לטחנות הרובטה שהתחשיב ייבוק על-ידי ועדה

מנחם בגין (תנועת החירות):
אם כך, יהיה דיון.

שר-המסחר-והתעשייה פ. ספיר:
אני איש מעשי. אני שואל: מתי יהיה הדיון?

אריה בן-אליעזר (תנועת החירות):
צדקת.

שר-המסחר-והתעשייה פ. ספיר:
אני מייצג גם לחברה-הכנסת ליון להסכים להעביר את ההצעה לוועדת הכלכלה.

מנחם בגין (תנועת החירות):
לדיון דחוף.

שר-המסחר-והתעשייה פ. ספיר:
אני איש פנוי. תוך הודעה של עשרים וארבע שעות אני יכול להופיע לפני הוועדה. אבל אינני חושב שדווקא אני חייב להופיע לפני הוועדה. יכולים להופיע אנשי משרד. אך אם אתבקש — אופיע.
אני מציע איפוא להעביר את הענין לוועדת הכלכלה.

היו"ר ב. אידלסון:
חברה-הכנסת ליון, המסכים אתה להעברת הענין לוועדת הכלכלה?

נחום לוי (תנועת החירות):
כן.

היו"ר ב. אידלסון:
אני מעמידה להצבעה את ההצעה להעביר את הענין לוועדת הכלכלה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הענין לוועדת הכלכלה נתקבלה.

זאת בסך-הכל פעמיים, ובלב כבד. ראשית, משום שאינני רוצה שנחיה על-פי צווים; שנית, אני חייב לציין שבעלי הטחנות — גם אם יש לי מדי פעם בפעם חילוקי-דעות אתם — פועלים מתוך אחריות. זה שנתיים, ואף למעלה משנתיים, שלא העלו את המחיר בעוד שלא שינינו את מחיר החיטה, שהם משלמים.

קיים נשק שאסור להשתמש בו. כשם ששביחה בלתי-לגלית אינה מקובלת, כך השבחה עוד פחות מקובלת בעולם. אסור לנו לאפשר השבחה כזאת שתבדיל לחם מפיהם של שני מיליון תושבים, בין אם הדבר נעשה מתוך ריגו או כעס ובין אם בא כתוצאה מתביעות צודקות.

כבר אמרתי כי חלק מן העובדות שהעלה כאן חבר-הכנסת ליון הם אמנם כאלה. 22 באקטובר נחתם הסכם, ונקבע שאם לא יגיעו הצדדים להסדר — יעבירו זאת להתאחדות בעלי התעשייה ולהסתדרות. הם צודדים להסכם, ואני אינני יכול להתערב במקרה זה. והרי לא פעם קוראים לנו בעתונות נגד התערבות מסוג זה. אבל הצדדים להסכם הם — התאחדות בעלי התעשייה והסתדרות העובדים. והם חתמו על ההסכם. אינני רוצה להיכנס לשאלה מיהו הצד שהפר את ההסכם, ולא משום שאני חושש להעמיד את הדברים על אמותיהם — גם אם הם יפגעו בפלוגי או באלמוני — אלא משום שאינני רוצה להפריע למשאומתן שהחל אתמול; ואני מקווה שסיימוהו היום.

אני מתנגד לתביעת התוספת של העובדים — שבדואי יש להם נימוקים רבים לתביעתם זו — שהיא איננה 12% אלא 10%. אני רוצה לקוות שהצדדים יגיעו להסדר, כי הם יודעים מה תהייה תוצאת הדבר אם לא יושג הסדר. על כל פנים, כדי להבטיח את הדברים, חתמתי על הצווים.

אינני מתנגד שההצעה תועבר לדיון בוועדה. לא הייתי מתנגד לדיון במליאה...

4. חוקיות תביעתו של חברה-הכנסת ד. בן-גוריון משר המשפטים להקמת ועדת חקירה

היו"ר ב. אידלסון:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברה-הכנסת בגין: חוקיות תביעתו של חברה-הכנסת ד. בן-גוריון משר המשפטים להקמת ועדת חקירה.

מנחם בגין (תנועת החירות):

גברתי היושבת-ראש, הריני מביע את צערי על שעלי לדבר במעשהו של חבר כנסת בהעדרו. הייתי מעדיף — כפי שהיה מקובל במשך שנים רבות בבית הזה — להוכיחו על פניו בפניו. אבל, כידוע, אין חברה-הכנסת בן-גוריון משתתף בדיוני הכנסת מאז פסק מלהיות ראש ממשלה. אני מקווה ששר החקלאות לשעבר לא ילך מבחינה זו בדרכו של ראש הממשלה לשעבר.

לאחר ההודעה הרשמית של הממשלה נתברר קודם כל מה אין חברה-הכנסת בן-גוריון תובע. יש להסיר אי-הבנה רבה השוררת עדיין בקרב הציבור ביחס למהות תביעתו.

מר בן-גוריון, גברתי היושבת-ראש, איננו תובע להקים ועדת חקירה שתבדוק ותקבע מי נתן את ההוראה לביצוען של הפעולות האומללות, הידועות בישראל בשם הכולל „העסק הביש“. זוהי שאלה חשובה מאד מבחינת הבטחון הלאומי וגם מבחינת המוסר הלאומי.

ב„פרשה“ טיפלו ועדות וגורמים שונים. ועדת אולשן — דורי הגיעה למבוי סתום. מה אופיינית העובדה שדווקא מר בן-גוריון היה מוכן, כפי שהודיע במפורש, להסתפק באותה תוצאה של תיקו; כלומר, אייפשר לקבוע מי נתן את ההוראה או אף מי לא נתנה. בית-המשפט המחוזי בירושלים קבע ש„האדם השלישי“ שמסר עדות מרשיעה כנגד שר הבטחון לשעבר, מר לבון, כיוון. ועדת כהן קבעה שהצגנים הממונים על „האדם השלישי“ — ולא היה זה אלא אחד, הלא הוא הקצין הבכיר — הדיחוהו לניסור עדות כזב. היועץ המשפטי לממשלה מצא שבמסמך שתוכנו כיוון נגד מר לבון, נעשה זיוף. ועדת שבעת השרים קבעה ששר הבטחון לשעבר, מר לבון, לא נתן את ההוראה.

אבל לאחר כל הבדיקות והחקירות הללו עדיין נותרה השאלה הגדולה: מי נתן את ההוראה? ולו היה חברה-הכנסת בן-גוריון מבקש משר המשפטים להקים ועדת חקירה לצורך בירור שאלה זו, אני סובר שכל אורחי ישראל צריכים היו לברך על היוזמה. חברה-הכנסת בן-גוריון גם אינו תובע להקים ועדת חקירה שתבדוק ותקבע מה האמת בגירסתו של שר החקלאות לשעבר, ראש המטה הכללי — התפקיד השני מבחינה זו חשוב יותר — לשעבר, לפיה הפעולות האומללות של 1954, מקורן היה בפרובוקציה; כלומר, בכלל לא ניתנה ממשלת ישראל הוראה לבצע אותן, אלא דווקא השירות

הוא לא היה שר בשנת 1960. וגם שלושה שרים מההרכב ההוא של הממשלה, לצערי הרב, הלכו לעולמם, זכרונם לברכה.

השאלה שוועדת החקירה היתה צריכה להציג לחברי הממשלה דאו היתה, על-פי כתיב-הסמכות הנדרש: תסבירו לנו: מדוע קיבלתם את ההחלטה ההיא לסרב להקים ועדת חקירה על-פי דרישתו של הקצין הבכיר? תסבירו לנו: האם סירובכם דאו נוגד את החוק, האמת והצדק?

כך צריכים היו הם להיחקר על-ידי ועדת החקירה שהיתה מוקמת על-ידי חבר הממשלה, הוא שר המשפטים. לאחר שהיתה שומעת את עדויותיהם, אין להניח שהיתה מספקת רק בקריאת החומר. צריך לשאול אנשים שקיבלו החלטה מסוימת, מדוע קיבלו אותה. לפחות צריך לתת להם אפשרות להצדיק ולהוכיח שהחלטתם אינה נוגדת את האמת, הצדק והחוק.

לאחר שמיעת עדויות אלו של כל השרים, מלבד אלה שנפטרו, ורק של השרים שהשתתפו בישיבה ההיא וקיבלו את ההחלטה ההיא, צריכה היתה ועדת החקירה הזאת להגיש לשר המשפטים את הדו"ח על מצאי החקירה. אינני רוצה לקבוע מראש מה היה הדו"ח הזה.

זו המשמעות האמיתית האנטי-קונסטיטוציונית והאנטי-משפטית של תביעתו של חבר-הכנסת בן-גוריון. לאמור: ועדת חקירה שתוקם על-ידי חבר ממשלה תחקור את חברי הממשלה אם הם נהגו בשיבה מסוימת של הממשלה על-פי הצדק, האמת והחוק. הראיתם הצעה כזאת במדינה מן המדינות במשטר פרלמנטרי? האם ראיתם הצעה כזאת במדינה כלישהי שקיימת בה עליונות המשפט?

אם הקצין הבכיר ראה עצמו נפגע על-ידי החלטת הממשלה שלא להיענות לתביעתו להקים או ועדת חקירה, מה היתה התרופה בידו? אני חושב ששר המשפטים יכול היה לתת לו רצה. אני משוכנע שהוא יודע את התשובה. במסגרת סעיף 7 לחוק בתי-המשפט, הפיסקה הכוללת המדברת על מתן סעד למען הצדק ובמסגרת הפיסקה (2) המפורטת, המדברת על מתן צווים לרשויות המדינה על-ידי בית-המשפט העליון בשבתו כבית-המשפט הגבוה לצדק לעשות מעשה או להימנע מעשות מעשה, צריך היה או יכול היה — אילו רצה — הקצין הבכיר או באי-כוחו ללכת לבית-המשפט הגבוה לצדק ולבקש צו נגד השר המוסמך — שר הפנים או שר המשפטים — שיבוא וינמק לפניו מדוע לא נענה לתביעה להקים ועדת חקירה, כפי שנתבקש. זאת הדרך הקבוצה חוק. הוא לא הלך בדרך זו, משום מה. ייתכן שיכול עוד ללכת בדרך זו ואינו רוצה בה.

יש דרך שניה, גם היא קבוצה בחוק. הוזה אומר: טעיף 11 (ג) לחוק המעבר — האחריות המשותפת של הממשלה בפני הכנסת. מר בן-גוריון שלא היה שבע-רצון מן ההחלטה ההיא יכול היה להניע את סיעת מפא"י שתגיש הצעת אי-אמון לממשלה על שהחליטה החלטת הנגד חוק, אמת וצדק, או יכול היה להציע לכנסת לקבל החלטה המבטלת במפורש את החלטת הממשלה דאו, או יכול היה להציע לקבל החלטה המחייבת את הממשלה להקים ועדת חקירה, או יכול היה להציע לכנסת — בהתאם לסעיף 22 לחוק יסוד: הכנסת — להקים ועדת חקירה פרלמנטרית שתבדוק את כל השאלה הקשורה בפרשה. כל הדרכים האלה פתוחות.

החשאי של האויב, הוא שהורה לבצען. גירסה מעניינת מאד, בעלת חשיבות רבה, שוב מבחינת הבטחון והמוסר הלאומי. אילו היה מר בן-גוריון מבקש להקים ועדת חקירה כדי לבדוק מה אמת בגירסה זו של אדם שפקד על צבאנו ב-1954, שהקצין הבכיר עמד לפקודתו, ש"האדם השלישי" נפגש עמו בלשכתו — שוב היה צריך לומר: יש לבדוק.

מה תובע מר בן-גוריון? דבר זה נתברר לאחר ששר המשפטים, בביתו הפרטי, קיבל ממנו את החיבור המשולש, שכתוצאה מהגשתו מחברו סובר שקמה בהלה בחוגים הפרלמנטריים. הגברת היושבת-ראש וחברי הכנסת עדים שאין בבית הזה, בקשר עם הנחת "פצצת הקובלט" הזאת, שום בהלה. ואנו יכולים בשלווה גמורה לבדוק מה דורש מר בן-גוריון. תביעתו של מר בן-גוריון היא להקים ועדת חקירה שתקבע אם סירובה של הממשלה להקים ועדת חקירה, הקרויה בלשוננו הבלתי-משפטית — משפטית, כדרישתו של הקצין הבכיר, תאם את האמת, הצדק והחוק; ואם הנוהל של ועדת השבעה, שהוקמה על-ידי הממשלה, תאם שלושה אלה.

תביעה זו, גברתי היושבת-ראש, היא אנטי-משפטית, אנטי-פרלמנטרית, ומשום כך — אנטי-מלכתית. היא נוגדת את החוק, היא חוסמת את הדרך בפני גילוי האמת. היא מונעת אפשרות של עשיית צדק. וזאת אשתדל להוכיח.

לפי איזה חוק צריך שר המשפטים להיענות לתביעתו של חבר-הכנסת בן-גוריון? הוזה אומר: פקודת ועדת חקירה משנת 1921, המחייבת עדיין במדינתנו, הסעיף השני והעיקרי לפקודה זו אומר, מתוך התאמה לתנאים לאחר הקמת מדינת ישראל: לשר תהיה הסמכות למנות ועדת חקירה מאדם אחד או מבני-אדם אחדים, שתעיין בשאלות שהביא לפניו השר ותגיש לשר דיווח-חשבון על כך.

לפי סעיף זה של פקודה זו תובע חבר-הכנסת בן-גוריון, שכיהן ארבע-עשרה שנה כראש ממשלה, משר המשפטים להקים ועדת חקירה. שר המשפטים המלומד הוריע שהוא שוקל את התביעה, הוא רק צריך לעיין בחומר המלווה אותה. אם הוא שוקל את התביעה, פירושו הדבר שהוא מביא בחשבון גם תשובה חיובית. נניח שאחרי שיקול רב הוא נענה לתביעתו של ראש הממשלה לשעבר והוא מקים את ועדת החקירה, המורכבת משלושה שופטים של בית-המשפט העליון, ועל-פי החוק המחייב מטיל עליה, כבקשתו של חבר-הכנסת בן-גוריון, לעיין בשאלה אם הממשלה בהחליטה, על אף דרישתו של הקצין הבכיר, שלא להקים ועדת חקירה, נהגה על-פי החוק, הצדק והאמת. אם תוקם ועדת חקירה כזאת, יש לשר המשפטים — מקימה — הכוח להעניק לה סמכות לשמוע עדים ולכפות על אנשים להופיע לפניו.

עכשיו אנו יודעים מהו נושא החקירה. אך מיהו מושא החקירה? — הוזה אומר: ממשלת ישראל. אבל ממשלה אינו מושג מופשט. היא מורכבת מראש ממשלה ומכמה שרים. יוצא שוועדת החקירה שמר בן-גוריון דורש להקימה וששר המשפטים שוקל את האפשרות להקימה, היתה קוראת לחקירה לפניו את האדונים בן-גוריון, אבן, אשכול, בורג, בן-אהרן, בנטוב, ברילי, דיין, הגברת מאיר, האדונים ריון, שיטריט ושפירא.

(קריאה: גם את שר המשפטים דב יוסף.)

דבר מת ואינו יכול לחדול לעבוד משוט שאני מדבר "off the record". אני מצטער שלא כל העתונאים בחדר כיבדו את רצוני שזה יהיה "off the record"; זה הכל.

הצעת חבר־הכנסת בגין הביאה אותי לחשוב שאולי הגיע הזמן שהכנסת תסמיך את יושב־ראש הכנסת או כל גוף אחר בכנסת שתמצא לנכון, לפסול הצעות לסדר־היום שאינן מהוות נושא מתאים לדיון בכנסת.

אריה בן־אליעזר (תנועת החירות):
רק זה חסר לנו.

שר־המשפטים ד. יוסף:
האם יש תועלת או טעם כלשהו שהכנסת...

יוחנן בדר (תנועת החירות):
שר שאיננו חבר כנסת מתקיף את סמכויות הכנסת! ברור שמר יוסף תמיד היה נגד הכנסת. הוא היה רוצה שלא תהיה כנסת.

היו"ר ב. אידלסון:
חבר־הכנסת בדר...

יוחנן בדר (תנועת החירות):
סלחי לי, כבוד היושב־ראש, למה לא הגבת על הדברים האלה?

דוד הכהן (מפא"י):
לא היה על מה להגיב. כל אורח יכול להגיד דברים כאלה. אינני מבין אותך.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
כל אורח — כן, אבל לא שר שאיננו חבר כנסת.

היו"ר ב. אידלסון:
חבר־הכנסת בדר, כל אורח ישראלי שנבחר כשר בישראל יש לו כל הזכויות כמו לכל חברי הכנסת. הוא רק אינו יכול להצביע, ולא היה כל מקום להתרגשות הזאת.

יעקב ריפתין (מפ"ם):
זה היה בשם הממשלה?

היו"ר ב. אידלסון:
הוא מדבר בשם הממשלה.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
אינו מדבר בשם עצמו; הוא מדבר בשם הממשלה.

אברהם הרצפלד (מפא"י):
למה אתה עושה סקנדלים?

יוחנן בדר (תנועת החירות):
איך מבין מה נעשה פה? — התנקשות בסמכויות הכנסת.

היו"ר ב. אידלסון:
חבר־הכנסת בדר, אני קוראת אותך לסדר.

אבל רעיון־פרא כזה שחבר ממשלה יקים ועדת חקירה שתחקור את הממשלה אם היא קיבלה החלטה הנוגדת את הצדק, האמת והחוק, ותבדוק אם הממשלה נהגה כהלכה, במקום לבוא לכנסת, שהממשלה נושאת לפניה באחריות לכל החלטותיה — לא ייתכן שיעלה על דעתו של אדם שיש לו ידע מינימלי בחוק ודרכ־ארץ כלשהו בפני המשטר הפרלמנטרי הקיים במדינתנו.

כאשר נשאל שר המשפטים בישיבת הממשלה: לאחר שקיבלת את החיבור המשולש שהוא כולל גם מסמכים חסיים, האם בדקת את השאלה כיצד מסמכים חסיים הגיעו לאנשים בלתי־מוסמכים, השיב: עוד לא קראתי, תנו לי שלושה—ארבעה שבועות ואדע אילו מסמכים מצויים שם. הימצאות מסמכים כאלה — אנו יודעים שהם היו חסיים — נוגדת את הסעיף 27 לחוק לחיקון דיני עונשין (בטחון המדינה), הקובע במפורש: עובד ציבור שמסר ללא סמכות כדון ידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו לאדם שלא היה מוסמך לקבלה וגו' — הוא ברי־עונשין. אבל אני מבין את התירוץ הפורמלי: שר המשפטים עדיין לא קרא את המסמכים. את התביעה עצמה כבר קראתי, שר המשפטים? אתה כבר יודע שאתה מתבקש להקים ועדת חקירה שתבדוק אם החלטת ממשלה היתה כהלכה או לא? לשם כך דרוש לך איהו חומר עיון? אדרבא, עלה על במה זו ואמור כמשפטן, כחבר ממשלה, כשר משפטים, האם פרימא פאצייה, לכאורה, נראית לך תביעה זו שוועדת חקירה, על־פי פקודת ועדות חקירה 1921, ולא הכנסת, תבקר את הממשלה, תבדוק את החלטתה, ותחליט על מהותה. אדרבא, עלה ואמור בשפה ברורה.

ובבקשה ממך, מר יוסף, פה בכנסת אל תסגור את המיקרופון בידיך; אל תשים את ירך על המיקרופון.

שר־המשפטים ד. יוסף:
דווקא פה אינני מעונין במיקרופון.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אמור בשפה ברורה: לכאורה אתה מוצא יסוד לתביעה הזאת, או אתה חייב, כחבר ממשלה וכמשפטן, לדחות אותה?

גברתי היושב־ראש, תביעתו המדהימה, המזורה, האנטי־פרלמנטרית והאנטי־משפטית של חבר־הכנסת בן־גוריון, אחת דתה — להידחות. ומשום שתביעתי נוגעת לכנסת, לסמכותה, לחוק היסוד של המדינה, הקובע את היחסים בין הכנסת לבין הממשלה ובין הממשלה לבין בתי־המשפט בישראל — חובתה של הכנסת לומר את דברה, גם באוזניו של שר המשפטים.

היו"ר ב. אידלסון:
רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר־המשפטים ד. יוסף:
כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, אינני יודע מה ראה חבר־הכנסת בגין להעיר על המיקרופון. נדמה לי שידוע לו שלפעמים, כששר נפגש עם עתונאים או מישוהו אחר נפגש אתם — מותר לו להגיד להם משהו "off the record". וכאשר רציתי להגיד אילו מלים "off the record" — שמתי את ידי על המיקרופון, שהוא

ישיבה ת"ד, כ"ט חשון תשכ"ה (4 נובמבר 1964)
— הצעות לסדר־היום (בן־אליעזר, יוסף, בגין, אוניה, לנדאו) —

אבל אתה, חברה־הכנסת בגין, נחפזת במקצת, ולפני שאני הספקתי לקרוא — ואתה בוודאי לא הספקת לקרוא — מה שכתוב שם, כבר קמת ובנית את כל המבנה שלך על מה שהוא דורש וכיצד זה ייתכן...

חיים לנדאו (תנועת החירות):
אנו מוכנים תוך יום לקרוא את החומר.

שר־המשפטים ד. יוסף:
היות ואני מחפש סנסציות, יש לי זמן לקרוא.

מוכן אני להסכים עם חברה־הכנסת בגין בנקודה אחת, אולם בנקודה אחת בלבד. נכון הוא ששום אורח אינו זכאי לכך שתוקם ועדת חקירה באופן אוטומטי מפני שהוא תובע זאת. כל מה שאורח זכאי לו, הוא לבקש שתוקם ועדת חקירה. ההכרעה להקים או לא להקים ועדה כזו היא בידי הממשלה או בידי השר שאליה העבירה הממשלה את סמכויותיה לפי פקודת ועדות חקירה, או במידה שמדובר בוועדת חקירה פרלמנטרית — בידי הכנסת, על־פי סעיף 22 לחוק יסוד: הכנסת. אך הכרעה זו מסורה לפי הדין לשיקול־דעתה של הממשלה, או של השר או של הכנסת, הכל לפי הענין. האורח אינו יכול אלא להציע ולבקש שמוסדות מוסמכים אלה יפעילו את שיקול־דעתם. אין לו זכות קנויה שוועדת חקירה אמנם תוקם.

במקרה זה מצאתי לנכון להביא את ענין פנייתו של מר בן־גוריון אלי ואל היועץ המשפטי לממשלה, בפני הממשלה, אך מכאן ואילך נפרדים דרכינו.

קודם כל מניין לו לחברה־הכנסת בגין שחברה־הכנסת בן־גוריון בפנייתו אלי ואל היועץ המשפטי לממשלה חרג מהמסגרת המותרת? מה שעשה חברה־הכנסת בן־גוריון, זו זכותו שלו ושל כל אחד אחר. הסייגים שחברה־הכנסת בגין רוצה למצוא לזכות זו, סייגים הנובעים מהחלטות מוסיומות של הממשלה ומפירושים שהוא נותן לחוק — סייגים אלה, לפי עניות דעתי, אינם קיימים ודבר אין להם ולמציאות המשפטית שלנו.

אני רוצה להדגיש שאין אנו דנים כאן בשאלה אם מן התבונה ומן היעילות יהיה הדבר להקים ועדת חקירה בענין ששימש נושא לדיונים של ועדת שרים, אשר הממשלה סמכה ידה על מסקנותיה. שאלה זו של תבונה ויעילות תועמד להכרעת המוסדות המוסמכים לאחר שיתנו דעתם על החומר שהגיש חברה־הכנסת בן־גוריון. לפי שעה לא נעשה שום דבר בכיוון זה ואין על מה לדון כאן.

אולם, דבר אחד ברור ונעלה מכל ספק גם היום, שאין באותה החלטת ממשלה כל דבר שהיה אוסר על אדם כלשהו להציע הקמתה של ועדת חקירה, ויהיה נושא החקירה המוצע אשר יהיה. הדברים האלה היו נכונים גם אילו היה ברור לחברה־הכנסת בגין מה בדיוק הענין שחברה־הכנסת בן־גוריון ביקש לחקור בו; על אחת כמה וכמה נכונים הם על הצעתו לסדר־היום אשר הוגשה, כפי שאמרתי, בפיוזות, בשעה שאין לחברה־הכנסת בגין כל ידיעה על תוכן פנייתו של חברה־הכנסת בן־גוריון.

מנחם בגין (תנועת החירות):

שאבתי אותה מהידעתך. אני רוצה לקבוע זאת כפרוטוקול.

שר־המשפטים ד. יוסף:

ההודעה שלי היתה הודעה ראשונה ולא כוללת.

אריה בן־אליעזר (תנועת החירות):
שהכנסת תחקים — מסכים הש?

היו"ר ב. אידלסון:
אבקש את שר המשפטים להמשיך בדבריו.

שר־המשפטים ד. יוסף:

ארושה לעצמי להגיד, כבוד היושב־ראש, שאני מבין למה חברה־הכנסת בדרי נרגז. הוא בא הגה במחשבה שיצטרך היום להפריע לי. אין שום דבר בתקנון הכנסת ובחוק של מדינת ישראל האומר שיש זכות לחברי הכנסת לא לתת לדבר למי שקיבל רשית הדיבור. וכל מה שאמרתי היה שאני מקווה שגם בהמשך דברי יתנו לי לדבר, ולא היה שום מקום להתפרצותו הפראית.

אני שואל: האם יש תועלת או טעם כלשהו שהכנסת תדון בשאלה אם פניה של מישור לשר המשפטים ותביעה כלשהי היא חוקית או לא־חוקית, האם דיון כזה יכול למנוע מישור מלהגיש תביעה כזאת? האם חברה־הכנסת בגין מתיימר לטעון שמסמכותה של הכנסת לקבוע על־ידי דיון אם תביעה כלשהי המכונה לאחד מחברי הממשלה בשטח הניתן לסמכותו לפי החוק — היא חוקית או לא?

אם כן, דבריו של חברה־הכנסת בגין, לצערי, מוכיחים שהוא היה קצת פזיז בהצעתו שהציע לפני שידע כל כך שדרוש לדעת לפני שהולכים לפעול בענין כזה.

אני חייב להעיר על העובדות שהזכיר חברה־הכנסת בגין לגבי מה שביקש חברה־הכנסת בן־גוריון בפנייתו מן הממשלה, כי לאחר שהמשכתי בקריאת החומר שהגיש לי חברה־הכנסת בן־גוריון, נוכחתי לדעת שהתביעה מן הממשלה היא יותר מאשר נאמר בפסקה במכתבי שעליה הודיעו לציבור.

מנחם בגין (תנועת החירות):
הסתמכתי על הודעה רשמית של הממשלה.

ברוך אוניה (מפא"י):
אתה רוצה לגרום לכך שרק אתה תפריע לאחרים, ולך לא יפריעו. כל ימי הכנסת זה כך.

היו"ר ב. אידלסון:

חברה־הכנסת בגין, אתה דיברת, היה לך זמן, וביקשתי ממך לגמור ועברת על זמנך. אני מבקשת ממך לשמוע גם כשמדבר מישור שאינו חברה־הכנסת בגין.

שר־המשפטים ד. יוסף:

החומר הגיש לי ביום החמישי לפני שבועיים, נדמה לי בשעה 11. ואחרי שיחתי עם ראש־הממשלה־לשעבר, יצאתי מביתי מיד ונסעתי מחוץ לעיר. הייתי מחוץ לעיר גם ביום שישי בבוקר, כל הבוקר. ביום ראשון בבוקר היתה ישיבת הממשלה. לא הספקתי אלא להסתכל הסתכלות ראשונה באחד משלושת המסמכים אשר קיבלתי, ודווקא במסמך קצר מאוד, באופן יחסי, לעומת מסמכים ארוכים מאוד. אמרתי לממשלה מה שראיתי במסמך הראשון, משפט אחד, וחשבתי שזה מביע כל מה שנדרש מן הממשלה. לא אמרתי לממשלה שזה הכל. להיפך, אמרתי לממשלה שאני רק התחלתי לקרוא את החומר. עכשיו בהמשך קריאתי בו נתחלתי בתביעות נוספות, ואני אודיע על הכל לממשלה.

דין, ולבקשה שתחזור ותבדוק את החלטתה, או תמסור לגוף של משפטים לבדוק אם הטיעון המשפטי שלו על עיוותי-דין מבוסס הוא או אינו מבוסס.

חברה-הכנסת בגין סבור כי לפנינו מקרה אשר בו הייתי חייב או צריך להודיע על סף הטיפול בענין שאין זה מתפקידי לטפל בו.

מנחם בגין (תנועת החירות):
לא אמרתי.

שר-המשפטים ד. יוסף:
זהו בדיוק מה שאמרתי.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אתה הכינות נאום לפני שאמרתי את דברי.

שר-המשפטים ד. יוסף:
הקשבתי יפה לדבריו. אמנם, שלושה רבעים מן החומר שהכנתי לא קראתי כאן, מפני שחשבתי כי תעלה נקודות משפטיות כבדות יותר מאשר העלית.

(צחוק באולם)

אני שמעתי את המלה *in limine*.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אתה מצויין, שר המשפטים, אבל פזיז מאד.

שר-המשפטים ד. יוסף:
גם דבר כזה, כפי שאתה מעלה על הדעת, חברה-הכנסת בגין, לא יעשה אדם בר-דעת, בלי שיקרא, קודם כל, מה שנכתב, וגם אז אין החוק מטיל חובה ללכת בדרך של דחיית הפניה בלי להיכנס לגופה של הפניה. לכל היותר, אפשר לומר שזהו ענין לשיקול-דעת. גם במקרה הזה מותר להניח שיהיה שיקול-דעת לגבי כל האפשרויות המתעוררות בקשר עם הפניה.

אני רוצה להוסיף ולומר שגם לו היתה בפניה רק הפסקה ההיא שחברה-הכנסת בגין התייחס אליה, הענין של עתירה, כפי שנוסח באותה פסקה, אינו צריך לקבוע את גורל הפניה כולה. יכולים לדחות את העתירה כמו שהיא בפסקה, או יכולים להיענות לה, אך פתוחות לממשלה גם דרכים אחרות, אם תחליט כי חובה עליה לפעול, לאור מה שיתגלה לה מן החומר כולו שהוגש עליידי חברה-הכנסת בן-גוריון.

עלי להדגיש שכל הדברים האלה אינם אלא דברים כלליים, ואינם נוגעים כלל וכלל להצעה הקונקרטית העומדת ברע זה לפני הכנסת. לא זו בלבד שהממשלה לא החליטה עדיין כל דבר, לא לחיוב ולא לשלילה, בתשובה לפנייתו של חברה-הכנסת בן-גוריון, גם אני מצדי עדיין אפילו לא הספקתי לעיין בכל פרטי אותה פניה, וכל שכן שלא באתי לידי שום מסקנה. ושוב אני חוזר על מה שכבר אמרתי, והוא: תיאור הקשר בין פנייתו של חברה-הכנסת בן-גוריון לבין החלטת הממשלה על אותן השאלות המשפטיות שתיאר כאן חברה-הכנסת בגין, אינו אלא השערה בלבד ואינו יכול לשמש נושא לדיון על-יפי הצעתה. לפיכך אני מבקש להסיר הצעתו מעל סדר-היום.

הי"ר ב. אידלסון:
לפנינו שתי הצעות: האחת, לקיים דיון על הענין,

מנחם בגין (תנועת החירות):
היתה הודעה רשמית של הממשלה בשמך. אתם הפוזים.

שר-המשפטים ד. יוסף:
אפשר אולי לדבול לדבר על הודעות רשמיות. נכון שדוברת הממשלה בתשובה לשאלות אמרה אילו דברים. כאן הממשלה לא ערכה וניסחה הודעה רשמית שהיא מסרה לציבור. דוברת הממשלה מסרה מה שקרה. היא מסרה מלים נכונות ודבריים נכונים, אבל זה לא היה שלם ואין בכך שום חטא בנסיבות הענינים.

מנחם בגין (תנועת החירות):
על פקידה אתה מטיל אחריות.

שר-המשפטים ד. יוסף:
גם כאשר הממשלה רואה ענין מסוים כגמור לחלוטין, אין כל ספק שאם תופיע לפניה עדות או ידיעה או שיקול חדש שלא היה לפניה כאשר קיבלה את ההחלטה, אין כל מניעה בחוק שהיא תשוב ותקבל החלטה אחרת, ולפעמים יכולה המציאות להיות כזאת אשר אף תחייב אותה לעשות כן, כדי למלא את חובתה.

אין לי צורך לבסס בטיעון ארוך עמדה זאת, אלא אציין רק שיש סעיף מפורש בנידון זה בחוק הפרשנות שלנו, סעיף 20 האומר: "סמכות שניתנה בחיקוק או חובה שהוטלה בו אפשר להשתמש ולחזור ולהשתמש באותה סמכות ויש למלא ולחזור למלא אותה חובה, מזמן לזמן ככל שיידרש לפי הנסיבות".

הממשלה היתה רשאית להחליט מה שהחליטה, על זה זה אינני מתווכח כאן היום, והיא רשאית לחזור ולשנות החלטתה אם תמצא לנכון לעשות כן. אך לא רק סעיף של חוק דרוש כאן, אלא הגיון פשוט. ולפי כל כללי הגיון אין שום שלטון מנוע מלחזור ולדון בבכיה שזן בה פעם אם הנסיבות דורשות זאת. מובן מאליו כי לא על נקלה תשנה הממשלה החלטה שהיא עצמה קיבלה, אך אם תמצא לנכון לעשות כן — לא רק זכותה היא אלא לפעמים גם חובתה. אם הצעד החדש של הממשלה לא ייראה בעיני הכנסת — תמיד הזכות שמורה בידה להביע לממשלה אי-אמון.

חברה-הכנסת בגין טוען כי חברה-הכנסת בן-גוריון לא פנה כלל לאינסטנציה הנכונה שהיה צריך לפנות אליה, או לכנסת.

מנחם בגין (תנועת החירות):
לא טענתי זאת.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
אין דבר. עוד אידיק אחת.

שר-המשפטים ד. יוסף:
אם היתה פתוחה בפני חברה-הכנסת בן-גוריון, או משהו אחר, הדרך לפנות לכנסת או לבית-המשפט, אין ללמוד שהוא חייב ללכת דווקא בדרך ההיא, ולא היה רשאי לפנות לממשלה בעצמה, או לאחד מחבריה, אשר מטבע הענין היה מבאי את הפניה לממשלה. אין שום מניעה חוקית לכך שהוא יפנה במישורין לממשלה ויטען שהיא חרגה מסמכויותיה, או החליטה החלטה שיש בה משום עיוות

ישיבה ת"ד, כ"ט חשון תשכ"ה (4 נובמבר 1964)
— הצעות לסדר־היום (אידלסון, הררי) —

לחטט באופן מתמיד בבעיה; אין ברכה רבה אם בכל פעם שואלים מה היה ה"עסק ביש" של מדינת ישראל, ושום תועלת לא תצמח מכך.

שר־המשפטים ד. יוסף:

כבר עברו ארבע שנים מאז החלטת הממשלה בענין זה.

יוהר הררי (המפלגה הליברלית):

אנחנו סבורים שגם על דברים חמורים ביותר חלה התיישנות, על אחת כמה וכמה במקרים שאין אנו רואים כל טעם לחזור לענין, והמניע היחיד לכך הם ויכוחים אישיים בתוך מפלגה אחת. זה אינו נחוץ למדינה, זה לא לטובת המדינה, ולכן נמנענו.

היו"ר ב. אידלסון:

הישיבה הבאה תתקיים ביום שני הבא בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

והשניה, להסירו מסדר־היום. אני מעמידה אותן להצבעה זו מול זו.

הצבעה

14 — בעד ההצעה לקיים דיון על הענין

31 — בעד ההצעה להסיר את הענין מסדר־היום

3 — נמנעים

ההצעה להסיר את הענין מסדר־היום נתקבלה.

היו"ר ב. אידלסון:

הודעה לנמנעים. בשם סיעת המפלגה הליברלית — חבר־הכנסת הררי.

יוהר הררי (המפלגה הליברלית):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. סיעת המפלגה הליברלית נמנעה מהצבעה, כי לא מצאה דרך פרלמנטרית אחרת כדי להפנין את מורת־רוחה מכך שעשר שנים לאחר ה"עסק ביש" מבקשים, בפני הכנסת או בדרכים אחרות,

הישיבה ננעלה בשעה 13.50.

נספח ו

א. סדר-היום לישיבות ת"ב—ת"ד

- א. שאלות.
- ב. הצעות סיעות תנועת החירות, מפ"ם ומק"י להביע אי אמון לממשלה.
- ג. הגידול המתמיד בגרעון המסחרי והסכנות הכרוכות בו (הצעת חברי-הכנסת י. ספיר).
- ד. חוק ניירות ערך, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- ה. חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1964/65, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- ו. חוק לתיקון פקודת רופאי שיניים (מס' 3), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה) — הצעת קבוצת חברי כנסת.
- ז. חוק נכסי נפקדים (תיקון מס' 3) (שחרור נכסי הקדשות והשימוש בהם), תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- ח. חוק רציפות הדין בהצעות חוק, תשכ"ה—1964 (קריאה שניה ושלישית).
- ט. חוק לביטול עונשים קיבוציים, תשכ"ה—1964 (קריאה שניה ושלישית).
- י. חוק לתיקון פקודת הנמלים (מס' 6), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- יא. חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 3), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק הספנות (הגבלת אחריותם של בעלי כלי שיט), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- יג. הצעות לסדר-היום.
- יד. חוק המים (תיקון מס' 4), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- טו. חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 21), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה) — הצעת חברי-הכנסת ע. דגני.
- טז. הודעת הממשלה על מיווג עדות.
- יז. חוק מרשם האוכלוסין, תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- יח. חוק להסדר התדיינות בין בני-זוג, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- יט. חוק הרשויות המקומיות (היטל סעד ונופש) (תיקון), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק לתיקון דיני העונשין (פגיעות בגוף האדם), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק העמותות, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק למניעת מפגעים (תיקון), תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק בחידין דתיים (איסור הפרעה), תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה).
- כד. חוק מס נסיעות חוץ (תיקון מס' 4), תשכ"ד—1964 (קריאה ראשונה).
- כה. חוק המועצה לייצור מוצרי פירות וירקות וייצואם, תשכ"ג—1963 (קריאה ראשונה).
- כו. מקרקעי ישראל (הצעת חברי-הכנסת מ. בנסוב, מ. קלמר ומ. כרמל).

ב. הצעות לסדר-היום לישיבות ת"ב—ת"ד

768. מ. בגין (תנועת החירות): חוקיות תביעתו של חברי-הכנסת ד. בן-גוריון משר המשפטים להקמת ועדת חקירה לאור סעיף 11 לחוק המעבר, תש"ט.
773. י. ש ע ר י (המפלגה הליברלית): הצורך בהסדר חוקי
774. ו. ש מ - ט ו ב (מפ"ם): הפקעות קרקע ומידת קיום הבטחת הממשלה בענין הפקעת אדמות כרמיאל.
779. י. ב ד ר (תנועת החירות): השבתת טחנות הקמח.

סיכום הישיבות

- ישיבה ת"ב (כ"ז בחשוון תשכ"ה — 2 בנובמבר 1964)**
 היו"ר — ק. לוז; ב. אידלסון.
 מזכיר הכנסת מ. רוזטי הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ב.** השרים השיבו על שאלות בדבר: הוראות בדבר הפעלת מקלטי רדיו באוטובוסים; מניעת איסור בכניסת נוסעים לקרונות הרכבת; תלונה על מקרה של מסירת רובים לידי תלמידים בטיול; מניעת פרסום ספרות פורנוגרפית; סמכויותיה של ועדת השחרורים שליד שירות בתי הסוהר; פינוי עולים, שסירבו לרדת מהאניה, עליידי המשטרה; פרסום פרטים על חשודים בביצוע שוד יהלומים בקריית-מלאכי; סירוב משרד החינוך והתרבות לתת רשיון הוראה למר בוסטרוס דלה; תלונה על מקרה של מסירת נשק לידי תלמידים בטיול; מניעת פרסום ספרות פורנוגרפית.
- ג.** בהמשך הדיון על הגידול המתמיד בגרעון המסחרי והסכנות הכרוכות בו השתתפו: י. גורי, י. גולן, מ. כרמל, ש. לורנץ, י. אפרתי, מ. ברעם, השר ע. גוברין וי. ספיר השיבו למתווכחים.
- הצעות לסיכום לדיון הוגשו עליידי: י. קרגמן בשם סיעות הקואליציה; א. רזיאל-נאור בשם סיעת תנועת החירות; י. הררי בשם סיעת המפלגה הליברלית; מ. בנטוב בשם סיעת מפ"ם; מ. סנה בשם סיעת מק"י; ש. לורנץ בשם סיעת אגודת ישראל.
- היו"ר ב. אידלסון הודיעה שלפי סעיף 34(ב) לתקנון הכנסת, ההצבעה על ההצעות לסיכום הדיון נדחתה לישיבה הבאה.
- ד.** בהמשך הדיון על חוק ניירות ערך, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה), השתתפו: י. הררי, ש. לורנץ, מ. קלמר.
- ה.** חברי-הכנסת מ. אונא מסר הודעה אישית.
- ישיבה ת"ג (כ"ח בחשוון תשכ"ה — 3 בנובמבר 1964)**
 היו"ר — ק. לוז; א. בן-אליעזר.
- א.** א. בן-אליעזר, י. ברזילי ומ. סנה הגישו הצעות (נבדק לית) להביע איאמון לממשלה. סגן ראש הממשלה א. אבן השיב להצעות. א. רימלט ומ. פרוש מסרו הודעות. הוחלט: לא לקבל את ההצעות.
- ב.** יושב-ראש הכנסת ק. לוז העמיד להצבעה את ההצעות לסיכום הדיון על הגידול המתמיד בגרעון המסחרי והסכנות הכרוכות בו.
- הוחלט: לקבל את ההצעה של סיעות הקואליציה.
- ג.** בהמשך הדיון על חוק התקציב (מס' 2) לשנת 1964/65, תשכ"ה—1964 (קריאה ראשונה), השתתפו: ש. שיכמן, א. גולדשטיין, מ. חוני, א. הרצל.
- ישיבה ת"ד (כ"ט בחשוון תשכ"ד — 4 בנובמבר 1964)**
 היו"ר — ב. אידלסון.
- א.** השרים השיבו על שאלות בדבר: הפעלה תקינה של שירותי הדואר והטלפון הציבורי בעין-כרם; סילוק חק"ל לות ברשח הטלפונים בגליל העליון; שיעור שכר העבודה לעובדים מוגבלים; העלאת שיעורי קיצבת הדיקה.
- ב.** נצר (יו"ר ועדת הכנסת) הודיעה על חילופי גברי בוועדת הכנסת.
- ג.** י. שערי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הסדר חוקי ליישוב סכסוכי עבודה בשירותים חיוניים. שר-העבודה י. אלון השיב להצעה. בחילופי הדברים השתתף א. בן-אליעזר. שר העבודה השיב לו.
- הוחלט: להסיר את הענין מסדר-היום.
- ד.** ו. שם-טוב הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הבטחות הממ"שלה בענין הפקעת אדמות כרמיאל. שר-האוצר פ. ספיר השיב להצעה. בחילופי הדברים השתתף ת. טובי. שר האוצר השיב לו.
- הוחלט: להסיר את הענין מסדר-היום.
- ה.** ג. לוין הגיש הצעה לסדר-היום בדבר השבתת טחנות הקמח. שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את הענין לוועדת הכלכלה.
- ו.** מ. בגין הגיש הצעה לסדר-היום בדבר חוקיות תביעתו של חבר-הכנסת ד. בן-גוריון משר המשפטים להקמת ועדת חקירה. שר-המשפטים ד. יוסף השיב להצעה.
- הוחלט: להסיר את הענין מסדר-היום.
- י. הררי מסר הודעה.